

AMIKOR A BÍRÁK
ALKOTMÁNYELLENESNEK NYILVÁNÍTJÁK
AZ ALKOTMÁNYT:
ELNÖKI ÚJRAVÁLASZTÁS LATIN-AMERIKÁBAN A
KÖZELMÚLTBELI ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI DÖNTÉSEK
TÜKRÉBEN

Amikor a bírák alkotmányellenesnek nyilvánítják az
alkotmányt: Elnöki újraválasztás Latin-Amerikában az
alkotmánybíróságok legutóbbi döntései alapján

ROBERTO VICIANO PASTOR¹
Valenciai Egyetem
roberto.viciano@uv.es

GABRIEL MORENO GONZÁLEZ²
Valenciai Egyetem
Gabriel.Moreno-Gonzalez@uv.es

Hogyan kell

idézni/idézet Viciano Pastor, R. és Moreno
González, G. (2018). Amikor a bírák
alkotmányellenesnek nyilvánítják az alkotmányt:
elnöki újraválasztás Amerikában.

Latina a la luz de las últimas decisiones de las Cortes
Constitucionales. *Anuario Iberoamericano de Justicia
Constitucional*, 22, 165-198. doi:
<https://doi.org/10.18042/cepc/aijc.22.06>

Összefoglaló

E cikk célja, hogy kritikusan elemezze a különböző latin-amerikai legfelsőbb
vagy alkotmánybíróságok által hozott határozatokat, amelyekben

¹Az Universitat de València alkotmányjogi professzora és a Jean Mannet tanszék tanára.

²Az Universitat de València alkotmányjogi kutatója.

Az általuk elfogadott alkotmányos rendelkezések alkalmazhatatlansága - paradox módon "alkotmányellenesnek" tartva azokat - a szerzők szerint doktrinális zűrzavaron és az alkotmány téves értelmezésén alapul. Az általuk elfogadott alkotmányos rendelkezések alkalmazhatatlansága, amelyeket paradox módon "alkotmányellenesnek" tartanak, a szerzők szerint doktrinális zűrzavaron és a nem megfelelő elméleti kategóriák téves értelmezésén alapul, ráadásul az alkotmányos igazságszolgáltatás természetének és céljainak nem megfelelő funkciók hipertrófikus felvállalásának keretében.

Kulcsszavak

Elnöki újraválasztás; alkotmányos igazságszolgáltatás; Emberi Jogok Amerikaközi Egyezménye; neokonstitucionalizmus; határidők.

Absztrakt

Ez a cikk kritikusan áttekinti azokat a döntéseket, amelyeket egyes latin-amerikai legfelsőbb vagy alkotmánybíróságok hoztak, és amelyek az alkotmány kifejezett tilalma ellenére lehetővé teszik az elnök újraválasztását. A szerzők szerint a bíróságok által "alkotmányellenesnek" nyilvánított alkotmányos rendelkezések alkalmazhatatlansága a tudományos félreértésekből és a nem megfelelő kategóriák téves értelmezéséből ered. Emiatt a bíróságok az alkotmányos igazságszolgáltatás természetén és célkitűzésein túlmutató, helytelen és túlbujánzó funkciót vállaltak.

Kulcsszavak

Elnöki újraválasztás; alkotmányos igazságszolgáltatás; Emberi Jogok Amerikai Egyezménye; neokonstitucionalizmus; mandátumkorlátozás.

ÖSSZEFOGLALÓ

I. AZ ELNÖKI ÚJRAVÁLASZTÁS PROBLÉMÁJA LATIN-AMERIKÁBAN. II. COSTA RICA 2003: AZ ALKOTMÁNYOS REFORM ELLENTMONDÁSOS ELLENŐRZÉSE. III. NICARAGUA 2009: EGY ÚJ JOGHATÓSÁGI TREND LENDÜLETE. IV. HONDURAS 2015: AZ ÚJRAVÁLASZTÁS MINT AZ ALKOTMÁNY KÖZPONTI PROBLÉMÁJA. V. BOLIVIA 2017: AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG A POLGÁROK AKARATA ELLEN. VI. SZERZŐDÉSEN KÍVÜLI NORMÁK: 1. Az állítólagos "emberi jog" az újraválasztáshoz, vagy a konvencionális ellenőrzés kiforgatott alkalmazása. VII. KÖVETKEZTETÉS. *BIBLIOGRÁFIA.*

I. AZ ELNÖKI ÚJRAVÁLASZTÁS PROBLÉMÁJA LATIN-AMERIKÁBAN

Az ókori Görögországból fennmaradt legkorábbi írásos jogszabály a krétai Drerosból származik, valószínűleg Kr. e. 650-ből, és a zsarnokság megelőzése érdekében korlátozta a város főbíráinak indokolatlanul hosszú ideig tartó elvonulását (Lane Fox, 2007: 100). Ha az alkotmányjog, sőt, magának a jognak a hagyományos tárgya a politikai hatalom ellenőrzése és jogi szabályozása, akkor nem meglepő, hogy egyik állandó gondja a hatalom gyakorlásának időbeli korlátozása. Ezért az alkotmányos tervezés egy olyan, állítólag hatékony rendszer kidolgozása felé fordult, amely elkerüli a hatalom felhalmozódását és azokat a káros hatásokat, amelyekkel annak ugyanazon kezekben való meghosszabbítása jár.

A politikai hatalom racionalizálásáért folytatott évszázados küzdelemben, majd annak a modern állam absztrakciója által történő személyeskedő legyőzése után (Requejo Pagés, 2016) már korán választóvonalat húztak Amerika és a régi Európa között (Blanco Valdés, 2006). Az alkotmányosság és a liberalizmus hajnalán az amerikai kontinensen egy új köztársaság, az Egyesült Államok fejlődött ki, amely a politikai hatalom alkotmányos korlátozásának egyik leginnovatívabb példája lesz, amely Európától eltérően minden hatalmi ágának legitimitását a nép akaratára alapozza (bár korlátozott módon). Ezzel szemben az Atlanti-óceán túloldalán a demokratizálódási törekvések és a szabadságjogok fokozatos meghódítása, a

Kezdetben csak a polgárság játszott vezető szerepet, de a monarchiák stagnáló végrehajtó struktúrái állandóan akadályozták őket. Ezekben természetüknél fogva nem volt és nincs helye a mandátumok szabályozásának, és a gyűlés intézményével szembeni ellentétük, ahol a demokratikus előrelépések koncentrálnak, fokozatosan parlamentarizálni fogja az európai alkotmányos rendszereket. Az uralkodótól fokozatosan elszakadt kormány legitimitását a Házak változó szeszélyeiből fogja meríteni, akik az új alkotmányos rend igazi főszereplői, és *önmagukban* vonakodnak minden hatalom személyessé tételétől.

Másrészt az Egyesült Államokban az elnök, aki átveszi a hagyományosan királyi attribútumok és hatáskörök egy részét, olyan tisztségnek tekinthető, amely demokratikus gyökerei miatt nemcsak lehetővé, hanem kívánatosá is teszi a váltakozást. Klasszikus utalás történik George Washington, az Egyesült Államok első elnökének és alapító atyjának 1796-os búcsúbeszédére, amelyben az állam személyessé válásának veszélyére figyelmeztet, és amelyben félreismerhetetlenül virtuóz stílusban, két egymást követő hivatali ciklus után, a legmagasabb hivatalból való korai visszavonulásának okait ismerteti.

Washington példája, amely rányomta bélyegét a diskurzusra, és a nárcisztikusoktól való félelem, amely mindig is áthatotta az *alapító atyák* közreműködését (Ellis, 2002), a két ciklusra vonatkozó korlátozást olyan alkotmányos konvencióvá tette, amelyet a Magna Carta nem írt le és nem is rögzített, de a tisztelet és a köztársasági működés garanciája szempontjából kívánatos. Ráadásul ezt az egyezményt egészen Rooseveltnél elnökségéig szigorúan tiszteletben tartották, amikor a világháború támadása és az országot sújtó gazdasági válság közepette az elnök népszerűsége miatt az amerikai nép több mint három cikluson keresztül támogatta őt. Ideiglenes halála azonban "lehetővé tette", hogy e tapasztalatok után a 22. módosítás 1947-es elfogadásával (amelyet 1951-ben ratifikáltak) végül a két ciklusra vonatkozó abszolút korlátozást beírták az alkotmányba.

A politikai hatalomnak ez az Európához viszonyított nagyobb mértékű megszemélyesítése, amely már a korai Egyesült Államokban is jelen volt, megismétlődik, ha lehet, még nagyobb intenzitással, gyakorlatilag az összes új államban, amely a spanyol Amerikából keletkezett. A latin-amerikai hatalmi formákat a Kolumbusz előtti időktől kezdve, és természetesen a hosszú gyarmati időszak alatt is a nagyfokú koncentráció és centralizáció jellemezte, ami nemcsak az akkor uralkodó elképzeléseknek, hanem egy mérhetetlenül nagy terület természeti és földrajzi adottságainak is köszönhető. Az első spanyol tengerentúli területek függetlenné válásának idején a szabad köztársaság legközelebbi létező példája az elnöki Észak-Amerika volt, tekintettel arra, hogy Európában a monarchia számos formájában fennmaradt, és a liberális elit elhatárolódott ettől a modelltől.

a kezdődő nemzetek. Az amerikai elnöki rendszer lesz a referencia egy caudillista hagyományokkal rendelkező régióban (Martínez Sospedra, 2011: 141-173), ahol a függetlenség korai szakaszától kezdve a pluralizmusra és a hatalom absztrakciójára egyáltalán nem hajlamos katonaság veszi át a stafétabotot. Uruguayban, Chilében és Brazíliában az elmúlt két évszázadban lesznek pillanatnyi időszakai a bátortalan parlamentarizmusnak, de soha nem fog sikerülni diadalmaskodnia és megszilárdulnia. Peru a maga részéről szinte mindig furcsa, ritka eset lesz, egyfajta parlamentarizált elnöki rendszert mutat be, amelyet a fékek és ellensúlyok némileg *sui generis* rendszere gyengít (García Belaunde *et al.*, 2017: 9-24).

Az ilyen pillanatoktól és kivételektől eltekintve a domináns jellemző az elnöki rendszer volt és marad, egy olyan kormányzati forma, amely a kontinensen gyakran kísért caudillista tendenciákkal, ha nem közvetlenül valódi egyszemélyes diktatúrákkal. A "sok kormány és kevés állam" - a mindenkori végrehajtó hatalmat korlátozó szilárd jogállamiság hiányára utalva - egy olyan aforizma, amely számos latin-amerikai politikai rendszerre jósolható, ahol az olyan szerzők, mint Linz, a hiper-prezidencializmus kritikája megnyitotta az utat az ilyen rendszerek - legalábbis elméleti - célszerűségének vagy nem célszerűségének újrafogalmazása előtt (Linz, 1990: 51-60; 1994: 3-87). Ez nem a megfelelő hely arra, hogy belemerüljünk az ilyen vitákba, amelyek kétségtelenül gazdagítóak, de érdemes megjegyezni bizonyos paradoxonokat a latin-amerikai elnöki rendszer legádázabb kritikusaiban érveiben. Azzal vádolják, hogy egy másik rendszerből (az Egyesült Államokból) származó átültetés, és hogy nem igazodik a latin-amerikai országok valós igényeihez és szükségleteihez, és nem szabadna egyszerre és kiigazítás nélkül más modellekkel helyettesíteni, mint például a parlamentáris modell, amely szintén idegen a latin-amerikai logikától és sajátos a különböző történelmi dinamikákhoz. Eltekintve attól, hogy erősen vitatható, hogy a kormány elnökének pozíciója egy parlamenti rendszerben kevésbé erős-e, mint a köztársasági elnöké egy elnöki modellben, mivel az előbbi, a rendszer logikájából adódóan, hegemoniát halmoz fel a végrehajtó hatalomban és a törvényhozás többségében is, ami egy elnöki rendszerben nem mindig történik meg. Mindenesetre a latin-amerikai kormányzati rendszerek újragondolására tett minden kísérletnek mindenekelőtt a népek szilárd alkotó akarataiból és az általuk felhalmozott tapasztalatokból kell kiindulnia. A technikai mohóság vagy az általános tiszteletteljes utánczás miatt pusztán felhalmozásból eredő alkotmányos hibridek általában nem hoznak optimális eredményeket (Gargarella, 2014: 97-111). Akárhogy is van, a hatalom személyessé válásának, koncentrációjának és folyamatosságának kérdése továbbra is égető probléma a latin-amerikai elnöki rendszerek keretében. A huszadik század folyamán, és tekintettel arra, hogy a latin-amerikai elnöki rendszerek sajátosságai miatt a fent említett veszélyek megnövekedtek, érdemes megjegyezni, hogy a

Az elnöki újraválasztás szigorú ~~korlátoz~~ alkotmányba foglalására irányuló tendenciát a régió politikai történelme, valamint a diktatúrákban és autokratikus rendszerekben "gazdag" XIX. századi történelem erősítette meg. Az alkotmányos demokrácia megújult formulája alapján Latin-Amerikában a liberalizmusról a félnék demokratikus liberalizmusra való áttérés tehát - Paraguay kivételével (Oría, 1995) - a legmagasabb állami tisztség időbeli korlátozásával járt együtt. Az Egyesült Államokra hivatkozva és a hatalomelmélet égisze alatt, amely az ókortól kezdve a politikai váltakozást erénynek tekintette, az átalakulóban lévő latin-amerikai államok úgy vélték, hogy a cikluskorlátozás elfogadható megoldás a tekintélyelvű caudillismo örök problémájára (Treminio Sánchez, 2013: 65-70).

Az 1990-es években azonban reformhullám indult az abszolút újraválaszthatatlansági záradékok módosítására, amelyek váltakozó (egy ciklus után újra lehet indulni), folyamatos, de korlátozott (például legfeljebb két ciklus) vagy közvetlenül korlátlan ciklusra változtak. Ez történt - többkevesebb sikerrel - 1993-ban Peruban (Fuji-Mori), 1994-ben Argentínában (Carlos Menem) és 1999-ben Brazíliában (Fernando Henrique Cardoso).

Hasonlóképpen, a korlátozott újraválasztást támogató tendenciát kezdettől fogva üdvözölték az új latin-amerikai alkotmányosságon belül (Viciano Pastor és Martínez Dalmau, 2011). Az 1991-es kolumbiai alkotmány, e mozgalom elindítója, egy mandátumra szóló folyamatos újraválasztást vezetett be, ezt a kritériumot később Venezuela követte az 1999-es alkotmánnyal, majd Ecuador (2008) és Bolívia (2009) legutóbbi alkotmányai is átvették, ezekben az esetekben a váltakozó újraválasztást (a folytonosság tilalmát) felváltotta a két elnöki ciklusra szóló folyamatos újraválasztás (Treminio Sánchez, 2013: 70-73). Meg kell ~~eml~~ jegyezni, hogy ezek az alkotmányok - a kolumbiai kivételével - tartalmazzák a köztársasági elnök mandátumának újszerű visszavonását, ami lehetővé teszi a lakosság által nem kívánt elnök tartós fennmaradásának megtámadását.

Az utóbbi tendencia ellenére az *a priori* alkotmányos korlátozás továbbra is a latin-amerikai elnöki rendszerek domináns jellemzője, és az alkotmányok által tervezett ellenállás ereje lehetővé tette, hogy a záradékok ellenálljanak számos elnök hivatalban maradási vágyának. Az utóbbi években azonban az alkotmányos változások új hulláma is megjelent a határozatlan idejű újraválasztás javára, amire nagyon friss példák vannak; ez a hullám azonban nem az alkotmány akarata vagy az alkotmányos reform jogszerű gyakorlása előzte meg. A különböző uralkodóknak sikerült alkotmánybíraskodási szerveikhez fordulniuk, hogy - bármilyen paradoxnak is tűnik - alkalmazhatatlannak vagy alkotmányellenesnek nyilvánítsák az újraválasztás tilalmát, amelyet az alaptörvényük kifejezetten megállapít. Costa Ricában (2003),

Nicaraguában (2009), Hondurasban (2015) és Bolíviában (2017) az alkotmány e területre vonatkozó adóügyi rendelkezéseit legalábbis ellentmondásos döntésekkel kijátszották azok a szervek, amelyeknek elméletileg biztosítaniuk kellene azok megfelelő betartását és garantálását; döntések, amelyek elmélyítik a hiperprezidencializmust a négy országban.

Bár találunk egyértelmű precedenseket arra, hogy a legfelsőbb törvény tiltása ellenére a bíróságok beavatkoztak az újraválasztás érdekében, mint például Peruban 1997-ben, a Costa Rica-i és a nicaraguai esetekig nem fordult elő, hogy egy bíróság nyíltan alkotmányellenesnek nyilvánította volna az alkotmány egy rendelkezését. Peruban Fuji-Mori újraválasztási kísérletei végül a Ley de Interpretación Auténtica-ban, egy jogi nonszenszben öltöttek testet, amely kiüresítette a két ciklusnál több hivatali ciklus megismétlésének alkotmányos tilalmát. A törvényt az Alkotmánybíróság elé vitték, azzal a váddal, hogy egyértelműen alkotmányellenes, és a Kongresszus három bírót kizárta, megakadályozva ezzel a szükséges *határozatképességet*, és a többi bíró által elfogadott "sobreseimiento" (a perui törvénykönyv 4. cikke) révén zöld utat adott a tekintélyelvű elnök újraválasztásának egy harmadik hivatali ciklusra 2000-ben. Az ezt követő politikai körülmények, mint ismeretes, a válság után egy Fujimori-ellenes alkotmányreformhoz vezettek (27365-ös törvény), amely megtiltotta az azonnali újraválasztást és öt évre korlátozta a hivatali időt (Carpio Marcos, 2000).

II. COSTA RICA 2003: AZ ALKOTMÁNYREFORM ELLENTMONDÁSOS VIZSGÁLATA

A Costa Rica-i ítélet óta azonban egy olyan ciklus kezdődött, amely alkotmányossági szempontból kétségtelenül aggasztó, ahogyan azt már említettük, és amelyben a bíróságok olyan alkotmányozói szerepet vállaltak, amely nem felel meg nekik, és ahol hamis érvek felhasználásával, amelyek előzetesen jogszerűnek tűnnek, módosították az alkotmányok tartalmát, amelyeket nekik kellene érvényesíteniük, és mindenestre értelmezniük kellene. A caudillismótól való félelmet és a váltakozás politikai szükségességét, amelyet annak legjobb ellenszereként és a demokratikus pluralitás biztosítékaként értelmezünk, így nem a nép - az igazi alkotó és egyetlen erre legitimált alkotó - kifejezett kívánsága, hanem az alkotmánybírák jogilag gyenge döntése szüntetné meg, amint azt a következő szakaszokban megvizsgáljuk. Ez megerősítheti a hiperprezidencializmus kritikáját, amelytől a krétai görögök vagy a washingtoni amerikaiak annyira féltek, de amely bizonyos rendszerekben erőteljesen elharapódzni látszik.

alkotmányos jogokat, és végső soron ezek demokratikus lényegét is alááshatja (McConnell, 2010).

Ebben az értelemben a Costa Rica-i esetet annak a fontos szerepnek az összefüggésében kell vizsgálni, amelyet a Legfelsőbb Bíróság az Alkotmánybíróságon (IV. kamara néven) keresztül a kis közép-amerikai ország politikai rendszerének alakításában és megújításában játszik (Martínez-Barahona, 2010: 723-750). Az 1949-es alkotmány lehetővé tette az elnök újraválasztását egy ciklus után, de egy 1969-es alkotmánymódosítás ezt végül teljesen megtiltotta (132. cikk). Az Óscar Arias elnök (1986-1990, 2006-2010) által kezdeményezett, újraválasztásának lehetőségéről szóló vita a 2000-es évek elején e módosítás "alkotmányellenességére" összpontosít; ez a vita pártja képviselőin keresztül egy új alkotmányreformra tett kísérlethez vezetett, amelynek késedelme a parlamenti nehézségek és akadályok miatt a Legfelsőbb Bírósághoz benyújtott fellebbezéshez vezetett. A 2000-7818. számú határozatban az Alkotmánybíróság azonban elutasította, hogy az 1969-es módosítás feldolgozásának állítólagos pro- cedimentális hibáira vonatkozó állítás olyan jellegű lehet, hogy az alkotmányellenesnek nyilvánítható. Arias pártjának kitartása azonban ismét egy hajlamosabb bíróság elé vitte az ügyet, amely 2003-ban - egy más érvekkel benyújtott fellebbezés nyomán - a vitatott 2003-2771-es határozattal megsemmisítette az 1969-es módosítást, és ezzel lehetővé tette Arias újraválasztását.

Az utóbbi ítéletben felhozott érvek alapvetően kettősek voltak (Romero Pérez, 2015). Egyrészt - és itt van a fő különbség a többi üggyhöz képest, amelyeket majd részletesebben fogunk látni - az ítélet ragaszkodott ahhoz, hogy az 1969-es reform lényegében alkotmányellenes volt, mivel az alapvető jogok (a politikai részvételhez való jog) visszafejlődését a reform intézménye, és nem az alkotmányozó hatalom révén tartalmazta. A Legfelsőbb Bíróság Alkotmányjogi Kamarája szerint csak ez utóbbi rendelkezik hatáskörrel az alkotmány teljes módosítására vagy új alkotmány kidolgozására, mégpedig visszamenőlegesen. A kamara szerint tehát a reformok hatáskörének érdemi korlátja a regresszivitás tilalmának elvében rejlene, annak ellenére, hogy az Alkotmánybíróság feladat- és hatáskörét szabályozó 1989. évi 7135. számú alkotmánybírói törvény kifejezetten megakadályozza (73. és 76. cikk) az alkotmányos reformok anyagi ellenőrzését (Romero Pérez, 2015: 130), és annak ellenére, hogy az Alkotmány egyetlen cikkében sem rögzíti a regresszivitás tilalmának elvét.

Másrészt, a nicaraguai, hondurasi és bolíviai bíróságokhoz hasonlóan, az ítélet úgy véli, hogy az újraválasztás tilalma olyan alapvető jogok aláásásához vezet, mint a politikai részvételhez való jog (passzív választójog) vagy az egyenlőséghez való jog. A rendelkezés megléte

amely, bár alkotmányos ranggal bír, aránytalanul korlátozza ezeket a jogokat, a kamara megítélése szerint az antinómia jelenléte miatt alkotmányellenes hibát eredményezhet, amely jelenlétet megalapozatlannak tartjuk, amint azt a következőkben részletesen látni fogjuk a következő és hasonló esetek kapcsán.

A kamara érvelésének nagy része azonban abból állt, hogy az alkotmányos reformot az ilyen intézményben rejlő belső korlátok alapján előre meghatározott ellenőrzési jogkörrel rendelkezik. A nicaraguai (bár itt is hasonló jellemzőkkel bíró reformról volt szó), a hondurasi és a bolíviai esetben a döntés súlya a rendelkezések közötti állítólagos belső ellentmondásra és az ebből következő megfontolásra esett, hogy az alkotmánynak van egy olyan része, amely nagyobb jogi potenciállal rendelkezik, mint a többi rendelkezés. Bár a későbbi döntések alapjául szolgáló fő érvek már a Costa Rica-i ítéletben körvonalazódnak, az alkotmányreform bírósági ellenőrzésének lehetőségének központi szerepe ebben az ügyben csökkenti annak érdekességét e cikk központi célja szempontjából, nevezetesen az alkotmányos normák alkotmányellenességének belső antinómiák egyidejűsége miatti megállapítási indokok hiánya.

Akárhogy is, a Legfelsőbb Bíróság a Costa Rica-i alkotmány 132. cikkében foglalt újraválasztási tilalom megsemmisítése lehetővé tette Óscar Arias újraválasztását és újabb ciklusra (2006-2010) való kinevezését a köztársasági elnöki tisztségbe, ami, mint mondtuk, a vitatott, újraválasztást támogató ítéletek ciklusát indította el, amelynek második példája Nicaraguában volt, és amelyet az alábbiakban részletesebben elemzünk.

III. NICARAGUA 2009: EGY ÚJ JOGHATÓSÁGI TREND LENDÜLETE

Nicaragua, a kezdetben jelzett latin-amerikai nyomdokain haladva, elnöki köztársaság, ahol az államfő, aki egyben kormányfő is, az a lényeges politikai személyiség, akiben a legfontosabb hatalmak összefutnak, és akire a többi hatalmi ág artikulációja épül. A jelenleg hatályos, 1987-es alkotmány nyolc reformon és egymást követő "kiterjesztéseken" ment keresztül az alkotmánytörvények és kerettörvények jogi mechanizmusain keresztül, amelyek ugyan nem egészítik ki a Magna Carta szövegét, de egyenrangúan kiegészítik azt, így egyfajta *sui generis* alkotmányos tömböt alkotnak. Az alkotmányos rendszer, amely egyértelműen szandinista lenyomatot visel, és amely az átalakulások és a

Azt a környezetet, amelyben ez a mozgalom győzedelmeskedni és megszilárdulni tudott, végső soron a Legfelsőbb Bíróság Alkotmánybírósága garantálja, amely a Magna Carta rendelkezéseinek megfelelő betartásáért felelős, és amelynek hozzáférhetősége, ha összehasonlítjuk az európai országokéval vagy akár a szomszédos országokéval, meglehetősen széleskörű és nagyvonalú. Azt is meg kell jegyezni, hogy sem az alkotmányt, sem a kiegészítő törvényeket soha nem hagyta jóvá a nicaraguai nép, annak ellenére, hogy azt állítják, hogy ezek a nicaraguai nép közvetlen és szuverén akaratát képviselik.

A jogi fikciót félretéve, az alkotmány 147. és 178. cikke (bár már nem alkalmazták) megtiltja a köztársasági elnök és alelnök, valamint az ország településeinek polgármesterei és alpolgármesterei két mandátumnál hosszabb időre történő újraválasztását. Ezt a határidő-korlátozást a nicaraguai alkotmány részleges reformjáról szóló 192. törvény 13. cikke vezette be 1995. július 4-én, amely egyike a nicaraguai politikai rendszerben végrehajtott számos alkotmányos reformnak. Kétségtelen, hogy az ellenzéknek a *kontrákkal* vívott háború utáni kontinuitástól és a caudillismótól való félelme, a politikai pluralizmus hiányának hagyományos kontextusában, nagyban befolyásolta a reform szándékát. Az alkotmány azonban csak a fent említett végrehajtó tisztségekre korlátozza az ilyen hivatali időhatárokat, de nem terjeszti ki azokat más képviselői tisztségekre, például a nemzetgyűlés képviselőire vagy a közép-amerikai parlament képviselőire. Az ilyen alkotmányos rendelkezések ráadásul teljesen egyértelműek, és szó szerinti megfogalmazásuk miatt nem adhatnak okot olyan hamis értelmezésekre, amelyek aláássák kifejezett céljukat.

2009-ben azonban a köztársasági elnök, Daniel Ortega, aki a történelmi Sandinista Nemzeti Felszabadítási Fronttal (FSLN) együtt megnyerte a választásokat és 2006 végén visszatért a hatalomba, fellebbezést nyújtott be a Legfelsőbb Választási Tanácshoz, hogy 2011-ben ismét jelöltheti magát, mivel az 1987-es alkotmány értelmében 1990-ig ő volt az elnök. Az indítvány indoklása, amelyet később az Alkotmánybíróság is követett, az alkotmány állítólagos jogi ellentmondásán alapult, amely egyrészt elismeri és garantálja a törvény előtti és a törvény előtti egyenlőség elvét, másrészt pedig olyan tilalmat állapít meg, amely kifejezetten sérti ezt az egyenlőséget és a politikai részvételhez való jogát. A fellebbezést azonban a Legfelsőbb Választási Tanács elutasította, egy nagyon érdekes érveléssel. Nicaragua legfőbb választási garanciális szerve, amely sandinista többséggel rendelkezik, tartózkodott attól, hogy érdemben foglalkozzon a kérdéssel, kifejezetten kijelentve, hogy az alkotmányos antinómiák terjedelme és lehetősége nem az ő hatáskörébe, hanem a Legfelsőbb Bíróság és annak Alkotmánybírósága hatáskörébe tartozik, ezzel azt sugallva, hogy,

Valójában az alapvető szabályban olyan ellentmondás lenne, amelyet a fellebbező javára lehetne áthidalni. Ennek eredményeként Daniel Ortega és az ország több tucat polgármestere és alpolgármestere végül a bírósághoz fordult, azt állítva, hogy a Legfelsőbb Választási Tanács döntése sérti alapvető jogait.

Miután az amparo-ügyet eljárásra fogadták, az Alkotmánybíróság 2009. október 19-én kiadta az 504. számú határozatot, amely az elemzésünk tárgyát képezi. Ebben a határozatban Nicaragua legfelsőbb bírósága helyt adott Ortega elnök, valamint a polgármesterek és alpolgármesterek által felhozott érveknek, és nemcsak elismerte az alkotmányos antinómia meglétét, hanem fel is oldotta azt, alkotmányellenesnek és ezért alkalmazhatatlannak nyilvánítva a 147. és 178. cikkben foglalt, a mandátumkorlátozást megállapító *alkotmányos* rendelkezést. Ezekkel a korlátozásokkal szemben, amelyek az Alkotmány szerves részének részét képezik, ahol az állam hatáskörét szabályozzák, a Bíróság megállapítja, hogy az Alkotmány e szerves részének alapelvei, értékei és alapvető jogai, amelyeknek az Alkotmány e szerves részét kell meghatározniuk, és amelyek következképpen az Alkotmány felett állnak, kiemelkednek. Bár számos cikkre hivatkozik, köztük a Nicaragua szuverenitására és önrendelkezésére vonatkozó cikkekre is, a legfontosabb idézett cikk a 48. cikk, amely kimondja: "Az állam kötelessége, hogy megszüntesse azokat az akadályokat, amelyek akadályozzák a nicaraguaiak tényleges egyenlőségét és az ország politikai, gazdasági és társadalmi életében való tényleges részvételüket". Így ez a rendelkezés dogmatikai erejénél fogva, és a Bíróság érvelése szerint, magának az Alkotmánynak bármely más szerves rendelkezését alkotmányellenesnek nyilváníthatná. A Bíróság emlékeztet továbbá arra, hogy már korábban is a dogmatikai és az organikus rész közötti minőségi különbséghez kellett folyamodnia, hogy további ellentéteket oldjon fel, mint például azt, amely állítólag a választási törvény által alkotmányos rangban megállapított különböző korlátozások és a Magna Carta eredeti korpusza által megállapított általános elvek és jogok között áll fenn (2004. március 12-i ítélet).

De miért tartja a Legfelsőbb Bíróság a dogmatikai részt magasabb rendűnek az organikus résznél, és következképpen miért nyilvánítható alkotmányellenesnek a mandátumok alkotmányos korlátozása? Az egész érvelés furcsa módon García de Enterría (1994: 97-103) egyik passzusából vett, dekontextualizált idézetre épül. Ebben a híres spanyol adminisztrációkutató leírja a német elméleteket, amelyeket később (6. fejezet) látni fogunk, bizonyos értékek és elvek felsőbbrendűségéről az alkotmányos építmény többi részével szemben, amelyre ez utóbbi épülne. Mély schmittianus lenyomatú kifejezéseket és kate-góriákat használva ("a közösség legfőbb döntése", "a közösség legfőbb döntése", "a közösség legfőbb döntése"),

"García de Enterría még Bachof elméletére is hivatkozik, miszerint az ilyen fundamentális döntéssel átitatott és minden más diszpozíciót felülmúlóan ontologizált értékek esetén azok

alkotmányellenes rendelkezések... az alkotmányban. Ha ugyanis a politikai közösség úgy döntött, hogy konkrét elvek legyenek azok, amelyek jogilag felülvizsgálják az állam létrehozására és megalakítására vonatkozó eredeti alapvető döntést, akkor ezeknek az elveknek az egész létrehozott keret felett kell uralkodniuk, és kötelező erejű, mindenkinek felett álló mandátumként kell rájuk vetülniük. Az a helyzet, hogy az idézet nem felel meg annak a valóságnak, amelyet a Legfelsőbb Bíróság ebben a döntésében próbál feltárni. García de Enterría kifejezetten kijelenti, hogy a legfőbb értékeknek (amelyek a nicaraguai esetben az alkotmányban rögzített egyenlőség, szabadság, politikai pluralizmus és közép-amerikai egység) elsőbbséget kell élvezniük minden olyan "értelmező és dogmatikus konstrukcióval szemben, amely az alkotmányos értékekkel közvetlenül vagy közvetve ellentétes eredményre jut" (García de Enterría, 1994: 103). Amint az olvasó könnyen beláthatja, a kantabriai jogász kifejezetten az értelmezésekre utal, nem pedig az alkotmányos normákra *önmagukban*. A nicaraguai bíróság ezzel szemben, közvetlenül a García de Enterríától itt átvett mondat idézése után hozzáteszi: "Ebből következik, hogy a politikai alkotmányunk preambulumban és dogmatikai részében szereplő alkotmányos elvek, amelyek politikai alkotmányunk alapját képezik, elsőbbséget élveznek a politikai alkotmányunkat alkotó többi alkotmányos rendelkezéssel szemben" (V. preambulumbekzdés, 16. o.). Más szóval, nem azokról az értelmezésekről, amelyeket maga a Bíróság, mint az Alkotmány legfőbb értelmezője adhat, hanem magáról az Alkotmány szerves részeiről. Alkotmányos antinómiák, amelyeket mindig az alapvető és - amennyire látható - ellentétes értékekkel és elvekkel ellentétes *alkotmányos rendelkezések* alkalmazhatatlanságának és alkotmányellenességének kimondásával kell megoldani.

Anélkül, hogy az ilyen álláspontokat cáfoló külső indokokat elemeznénk, nyilvánvalónak tűnik a belső érvelés hibája, amely egy tanítói idézet manipulálásán alapul. A Bíróság ezután azt is kimondja, hogy bár az alkotmány kivételt állapíthat meg az egyenlőség elve alól, és így elismerheti a megkülönböztetés bizonyos formáit, ezeknek objektív és ésszerű indokolási kritériumokon kell alapulniuk (VI. preambulumbekzdés, 17. o., és a VII. preambulumbekzdés *teljes egészében*). A mandátumok alkotmányos korlátozása - folytatja - nem jelentene ésszerű vagy objektív megkülönböztetést, mivel csak a köztársasági elnök és alelnök, valamint a polgármesterek és alpolgármesterek választott tisztségeire vonatkozik, de a többi, a nicaraguai nép által demokratikusan megválasztott képviselőre nem. Elfelejtve, hogy nem a Bíróság feladata, hogy meghatározza az alkotmányos kivételeket bármely alkotmányos előírás alól, a Bíróság magára vállalja az alkotmányozó hang értelmezőjének szerepét, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy a legjobb módja annak meghallgatására az, ha azt olvassuk, amit elméletileg magában az alkotmány szövegében fejezett volna ki.

Megpróbálja azonban megerősíteni álláspontját azzal az érveléssel, hogy az alkotmányreformról szóló 1995. évi 192. számú törvény - amely, ne feledjük, a mandátumkorlátozást a szövegbe foglaló törvény - nem az alkotmányozó hatalom, hanem a "származtatott alkotmányozó" kifejeződése, amelyet ő a reformhatalommal azonosít. Ezért érvelése szerint nem tűnik ésszerűnek, hogy egy származtatott alkotóelem korlátozza az eredeti alkotóelem döntését.

Emlékeztetni kell azonban arra, hogy mind az 1995-ös alkotmányreformot, mind az 1987-es alkotmányt a nicaraguai nép soha nem hagyta jóvá, és azokat pusztán parlamenti jóváhagyási eljárásnak vetették alá, az alkotmányozó gyűlés közvetlen legitimitása nélkül. Ezért az egyes normák egyfajta túlsúlyát állítani másokkal szemben, feltételezett eredetük legitimitása miatt, nem tűnik ésszerűnek, ha az alkalmazott demokratikus paramétereket ellenőrizzük, és még inkább, ha figyelembe vesszük a Bíróság által később kifejtett érveket.

Végül az Alkotmánybíróság (VIII. preambulumbekzdés, 22. o.) azzal is indokolja a nyilvánvaló ellentét feloldását a fellebbezők javára, hogy a megbízási idő korlátozása, még ha alkotmányos is, korlátozza a nicaraguai nép szabadságát, amely szuverenitása gyakorlása során az e célból tartott időszakos választásokon dönt arról, hogy kik legyenek a képviselői és mennyi ideig legyenek hivatalban. Ha ez az állítás lényegében igaz, akkor a nicaraguai alkotmányozó kamarának azt kell kifogásolnia, hogy ezt a szuverén döntést, hogy kik legyenek a képviselői, bármely nép szabad választások útján hozza meg. De arról, hogy meddig töltsék be hivatalukat, az emberek az alkotmány szövegének kidolgozásakor döntenek, nem pedig minden egyes alkalommal, amikor élnek szavazati jogukkal. Ezért csak az Alkotmány formális módosításával, a reformeljárás útján lehetne megváltoztatni egy ilyen határozatot.

Az ítélet az itt kifejtett érvelést követve, és bőségesen idézve spanyol szerzőket (Pérez Tremps, Hernández Gil, Aguiar de Luque, López Guerra, García Morillo és maga García de Enterría), végül - ahogyan az várható volt - kimondja, hogy az alkotmányos cikkely, amely a cikluskorlátozásról rendelkezik, nem alkalmazható, lehetővé téve Daniel Ortega elnök számára az államfői újraválasztást, ahogyan ez 2011-ben, majd 2016-ban is történt (González Marrero, 2012: 137-176).

IV. HONDURAS 2015: AZ ÚJRAVÁLASZTÁS MINT KÖZPONTI ALKOTMÁNYOS KÉRDÉS

A hondurasi eset, amelyet 2015-ben a 2015. április 22-i ítélet (RI 0243-2015) támasztott alá, nagyon hasonlít a nicaraguai esethez, mivel a

A hosszúra nyúlt, de az érvelést és az indoklást tekintve kissé szűkszavú ítélet azzal zárul, hogy kimondja, hogy az Alkotmány 239. cikke, amely az állampolgárság elvesztését írja elő azok számára, akik "uszítanak, uszítanak, uszítanak, uszítanak, uszítanak, uszítanak vagy uszítanak", alkalmazandó. A hosszú, de az érvelést és az indoklást tekintve kissé gyéren megfogalmazott ítélet végül az Alkotmány 239. cikkét, amely az állampolgárság elvesztését írja elő azok számára, akik "a köztársasági elnök megválasztására vagy újraválasztására buzdítanak, azt elősegítik vagy támogatják", valamint a 42. cikk (5) bekezdését, amely szigorúan tiltja az újraválasztást a köves vagy megfoghatatlan záradékkal. Valóban, és ez a hondurasi rendszer egyik (de nem az egyetlen, mint látni fogjuk) fő sajátossága, a 239. cikk tízéves eltítási büntetést szab ki mindazokra, akik megszegik a tilalmat, vagy - óvatosan - javaslatot tesznek annak reformjára. Hasonlóképpen, az alkotmányos tilalom megfoghatatlanságát megismétli és megerősíti a 374. cikk, amely kimondja, hogy az alkotmány reformja semmilyen esetben semrintheti az államformát és - többek között - "a köztársasági elnöki tisztség újbóli betöltésének tilalmát".

A büntető túlkapásokon túl, amelyeket a következő oldalakon fogunk kommentálni, érdemes megemlíteni a hondurasi Legfelsőbb Bíróság 2008. március 26-i döntését, amely alkotmányellenesnek nyilvánította az alkotmány 2003-as reformját, amely megszüntette azt a tilalmat, hogy a kongresszus elnöke induljon az államfői tisztségért. Más szóval, az 1982-es alkotmány nemcsak az újraválasztást tiltja, hanem a megválasztást (a választhatóság kizárásának okait) is bizonyos tisztségekre, amelyek közé nem tartozik a kongresszus elnöke, és ez a rendelkezés is a Magna Chartát lezáró megfoghatatlansági záradék alá esik. A reform, amely ezt a tilalmat módosítani próbálja, és e záradék hatálya alá tartozik, alkotmányellenesnek és érvénytelenségnek minősül *formai* okokból. Azonban - és ez az, ami minket itt érdekel - a hondurasi legfelsőbb bíróság e következtetés előtt elemzést végzett a meglévő alkotmányos tilalmak és az egyenlőség és a politikai részvétel alapvető jogainak lehetséges összeegyeztethetőségéről, mind az alkotmány *egésze*, mind a hondurasi állam által aláírt nemzetközi szerződések fényében. Az e tekintetben lehetséges antinómiát keresve, az érvek és az indítványozók beadványa által mozgatva a Bíróság megerősíti a tilalmak relevanciáját, mivel egyrészt az ~~alkotmányozó~~ alkotmányozó hatalom döntése nem vethető alá utólagos joghatósági ellenőrzésnek (23., 24., 25. és 26. preambulumbekkezdés), másrészt pedig azért, mert az alkotmánnyal való összeegyeztethetlenség megállapítása nem tartozik az *utólagos* joghatósági ellenőrzés hatálya alá, hogy az összeegyeztethetlenségek, a jogosulatlanságok vagy a tilalmak meghatározása más magasabb rendű értékekre és érdekekre, például "az állam és a köztársasági forma fennmaradására" reagál, anélkül, hogy bármikor is sértené az Alkotmányban rögzített alapvető jogokat, mivel az ilyen korlátozások azonos jogi értékű jogos célt szolgálnak (21. és 22. preambulumbekkezdés).

Ily módon a döntés elismeri az alkotmányozó hatalom elsőbbségét a reformhatalommal szemben, amikor az Alkotmány tartalmának meghatározásáról van szó, beleértve annak lehetőségét, hogy az előbbi az utóbbira kőkemény vagy megfoghatatlan klauzulát alkalmazzon. A nép, védi a döntést, szuverenitásának felhasználásával, az, aki eredetileg "megteremti" az államot az alkotmányos törvényességgé váló politikai paktum révén, és ezt az akaratot még az alkotmányos hatalom (Nemzeti Kongresszus) minősített többségei sem módosíthatják, amelyek alkotmánymódosító hatalmukkal élve megpróbálják felborítani azokat a határokat, amelyeket a szuverenitás birtokosa annak idején a maga számára megállapított. Másrészt azok a rendelkezések, amelyek egy jogos érdek - mint például a köztársaság fennmaradása és a politikai pluralizmus - érvényesítésére törekedve, a régióban egyáltalán nem ritka tekintélyelvű folytonosságtól való félelemben tökéletesen helyénvalóak, és nem nyilváníthatók alkotmányellenesnek sem a maguk természete és alkotmányos/alkotmányos ereje miatt, sem a széles körben értelmezett alapvető jogok bármilyen aláásása miatt, még - amint azt maga a Bíróság is jelzi itt - az erre vonatkozó nemzetközi szerződések és egyezmények fényében sem. Ezeket az érveket egyébként a Legfelsőbb Bíróság 2008. november 15-i ítéletében megismételte és megerősítette.

Bár nem feladatunk az ország tényszerű valóságának elemzése, mégis meg kell említeni az államcsínyt, amelyet egy évvel e két ítélet után, 2009-ben követte el Manuel Zelaya akkori köztársasági elnök ellen (Treminio Sánchez, 2016: 242-247). Az elnök és pártja, tudatában az alkotmányos újraválasztás tilalmának megfoghatatlanságának, valamint az alkotmány által az alkotmány módosítása elé más szempontból gördített akadályoknak, kampányt folytatott egy "negyedik szavazóurnát" létrehozására az új választásokon, hogy konzultáljanak a hondurasiakkal arról, hogy akarnak-e alkotmányozó gyűlést összehívni az alkotmány módosítása céljából. A bíróságok, az ellenzék (a Nemzeti Párt) és a hadsereg azonban illegitimnek és alkotmányellenesnek tekintette ezt a kezdeményezést, azt állítva, hogy Zelaya trükkje volt az újraválasztási tilalom eltörlése, és államcsíny útján eltávolította az elnököt a hatalomból. Érdekes módon éppen a Nemzeti Párt, Zelaya állítólagos újraválasztási manőverének fő vádlója és a puccs fő haszonélvezője volt az, amely 2015-ben támogatta az újraválasztás alkotmányos tilalma elleni fellebbezést, amelyet a most tárgyalt ítélet oldott fel, és amely a fellebbezés benyújtásának idején megakadályozta, hogy Juan Orlando Hernández elnök, ugyanezen Nemzeti Párt tagja, induljon az újraválasztáson.

Igy 2015 áprilisában, a 2017-ben esedékes elnökválasztásra való tekintettel a Nemzeti Kongresszus tagjainak egy csoportja és a Panamai Köztársaság korábbi elnöke, a

Rafael Leonardo Callejas Romero alkotmányellenességi keresetet nyújtott be mind az elnöki újraválasztás fent említett tilalmát tartalmazó cikkek, mind pedig az e kérdéssel kapcsolatos vitákat üldöző és büntető cikkek ellen; ez a kihívás kiterjed az alkotmányos rendelkezéseket továbbfejlesztő büntetőjogi szabályokra is.

Ezek szerint Hondurasban bűncselekménynek számít az újraválasztás lehetőségének védelme vagy akár csak elősegítése, sőt, drákói büntetésekkel - hat évtől tíz évig terjedő börtönbüntetéssel - tiltják az e "jog" gyakorlásáról szóló véleményeket. Mint látható, ez a rendelkezés egyértelműen aránytalan az alkotmányos rendelkezés fenntartása szempontjából, amely ráadásul semmilyen büntetőjogi védelmet nem ír elő.

Bár a hondurasi büntetőjogra semmiképpen sem kell visszatérnünk, a fellebbezők állításainak lényege, amelyet ki kell emelnünk, magának az Alkotmánynak az újraválasztásra vonatkozó rendelkezései miatt az alapvető jogok lehetséges megsértésére összpontosít. Azzal érvelnek, hogy az újraválasztás tilalma sérti az állampolgárok egyenlőségéhez való jogot és a politikai részvételhez való jogot, valamint a Honduras által szuverenitása gyakorlása során ratifikált nemzetközi szerződések által védett egyéb emberi és alapvető jogokat. Ezek közül az Amerika-közi Egyezmény, amely a fellebbezők véleménye szerint nem engedné meg e jogok megsértését a 37., 45., 61. és 72. cikk alapján (az ítélet 2. pontja). A fellebbezők hivatkoznak a Decla-

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (2., 7., 10., 18. és 19. cikk), a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (2., 3., 19. és 26. cikk) és még a természetjogra való homályos utalások is.

A Bíróság feltételezi ezt az alkotmányon belüli elméleti antinómiát, és végül az általa megsértettnek tekintett jogok javára oldja fel, ami véleményünk szerint Ferrajoli megközelítésének félreértelmezése. Az (1) preambulumbekzdésben kifejezetten hivatkozik az olasz jogász jól ismert tanítására és *Vad hatalmak című* könyvére (Ferrajoli, 2011), hogy megvédje az alkotmányos rendelkezéseknek az alapvető jogok megsértése miatti alkalmazhatatlanságának kimondását, amennyiben ezek - a firenzei érvelés szerint - nem lennének elérhetetlenek az alkotmányos hatalom számára, és még a népszuverenitás leghangsúlyosabb kifejezései számára sem. Azonban, ellentétben azzal, amit a Legfelsőbb Bíróság ezután alaptalanul kikövetkeztet, Ferrajoli idézete nem jelenti azt, hogy Ferrajoli védelmezi az alkotmányos hatalomból eredő, az alkotmányozó hatalom gyakorlását korlátozó alkotmányos normák alkotmányellenességét (Rivera Porti- llo, 2017: 78 et seq.). Sőt, ez az eredete és végső célja az egész alkotmányos koncepciónak, amelynek Ferrajoli az egyik leghíresebb kortárs védőbástyája: korlátozni és felosztani az embereket.

a hatalom koncentrációjának és túlhatalmának elkerülése érdekében. Az alkotmány az olasz professor gondolkodásában a hatalom (nemcsak a politikai, hanem a gazdasági és a média) ellenőrzésének leghatékonyabb eszköze, és ehhez elengedhetetlenül szükséges bármely magna carta magna szerves részének alkotmányos előtervezése. Ez a rész a fékek és ellensúlyok rendszerével és erőteljesebb korlátozásaival a legoptimálisabb intézményi keretet teremti meg az alapvető jogok szabad kibontakozásához és a polgárok általi gyakorlásához. Az olyan korlátozásokat, mint a mandátumok korlátozása, amelyek a politikai hatalomnak ebből az alkotmányos és korlátozó felfogásából fakadnak, nemhogy nem utasítanak el a garanciaizmus szívében, hanem éppen ellenkezőleg, bátorítanak. Erre később még visszatérünk.

Akárhogy is, a Bíróság ebből az állítólagos *Ferrajoli-értelmezésből* vezeti le az ítéletet alátámasztó egyéb érvelési előfeltevéseket, figyelmen kívül hagyva a korábban hozott és a fentiekben tömören elemzett ítéleteket. A (3), (4) és (5) preambulumbekzdésben ebben az értelemben megpróbálja megerősíteni a feltételezett antinómiát, azt állítva, hogy a mandátumok alkotmányos korlátozása korlátozza a "szuverén képességet az államot érintő ügyekben való polgári és politikai részvételle" [*sic*], így összekeveri a választási funkció rendes és legalizált gyakorlását az alkotmányozó funkció rendkívüli gyakorlásával. Továbbá a Bíróság megerősíti ezt a feltételezést azzal, hogy a "választáshoz és a megválasztáshoz való általános jog" megsértését állítja, anélkül, hogy figyelembe venné annak lehetőségét, hogy ez a jog a szervezeti részben más jogos érdekek vagy alkotmányos értékek védelme érdekében módosítható, amennyiben ráadásul az alkotmányos normák alól az azonos hierarchikus rangú alkotmányos normák alól is lehet kivételeket tenni. Mintha ez nem lenne elég, a Bíróság a jogot a nemzetközi *jus cogens* normák közé illeszti, így az újraválasztáshoz való feltételezett emberi jogot a hágai egyezményekkel teszi egyenlővé. Ezt követően, még a spanyol alkotmánybíróságra is hivatkozva, a

A hondurasi legfelsőbb bíróság arra hivatkozik, hogy a törvényeket az alapvető jogokkal és elvekkel - például a *pro homine* - összhangban kell értelmezni, folyamatosan összekeveri az Alkotmánynál magasabb rangú törvények alkotmányosságának joghatósági ellenőrzését azzal a feltételezett szükségességgel, hogy az Alkotmányt önmagától kell megvédeni (Rivera Portillo, 2017: 93). Az a helyzet, hogy ugyanazok az értelmezési kritériumok, amelyeket az alapjogokról vetítenek ki a végrehajtási törvényekre, amelyeket állítólag az azonos normatív hierarchikus értékű és azonos legitimitású alkotmányos rendelkezések közötti antinómiák feloldására hivatottak kidolgozni, egyszerűen nem alkalmazhatók.

A (10) és (11) preambulumbekzdés viszont a paradoxon csúcspontját éri el. A Bíróság megerősíti, hogy a mandátumok korlátozása aránytalan korlátozást jelent, amely sérti a *pro homine* és a szabadsághoz való jog elvét,

és elítéli a megfontolás hiányát, amelyet állítólagosan a

A Legfelsőbb Bíróság itt nem az alkotmányt értelmezi, hanem közvetlenül magát az alkotmányozó hatalmat helyettesíti. A Legfelsőbb Bíróság itt nem az alkotmányt értelmezi, hanem közvetlenül magát az alkotmányozó hatalmat helyettesíti, mint láthatjuk; ez még terhesebb és megdöbbentőbb művelet, mivel azt állítja, hogy a cikluskorlátozás most már szükségtelen, miután [sic] "tíz választási folyamat hozzájárult a politikai jogok gyakorlásának megerősítéséhez a [hondurasi] demokratikus rendszerben". Nem kell nemzetközi forrásokhoz fordulni, hogy leleplezzük ezt a csalást, mert ne feledjük, hogy pontosan az elnöki újraválasztás kérdése volt az, ami 2009-ben kiváltotta a Zelaya elnök elleni államcsínyt.

A (14) preambulumbekkezdésben a Számvevőszék elemez valamit, ami *a priori* nem lehet a tanulmány tárgya, de ami - bár nem kapcsolódik a mandátumok korlátozásához - a mondatban ügyetlenül fordított következtetés levonására szolgál. A véleménynyilvánítás szabadságának korlátozására utalunk, amelyet a büntető törvénykönyv drákói kezelése jelent az újraválasztás kérdésében, amelyet már említettünk (rendkívül magas büntetések kiszabása a pusztá véleménynyilvánításért a témában). Nos tehát, és bár furcsának tűnhet, a Legfelsőbb Bíróság végül arra a következtetésre jut, hogy az újraválasztási záradék e büntető rendelkezések alkotmányellenessége miatt nem alkalmazható, figyelmen kívül hagyva azt a tényt, hogy azok nem származnak semmilyen alkotmányos felhatalmazásból, és hogy a törvények alkotmányosságának joghatósági ellenőrzése alatt álló, most már az alapvető jogok védelme alatt álló törvények prizmája alatt elemezhetőek. Egy végső *totum revolutum*ban a Bíróság, szintén az Amerika-közi Egyezmény megsértésével és az ezzel járó szólásszabadság tiszteletben tartásával érvelve, befejezi a mondatot és meghatározza a döntést anélkül, hogy visszatérne magára a *ratio decidendi* fő kérdésére, nevezetesen: az elnöki újraválasztás alkotmányos korlátozásának alkalmazhatóságára vagy nem alkalmazhatóságára, végül azt... alkalmazhatatlannak nyilvánítja.

Röviden, a Bíróság ellentmond saját korábbi ítélezési gyakorlatának, amelyben már tisztázta, mint láttuk, hogy a választásra vagy újraválasztásra vonatkozó alkotmányos korlátozások jogos érdekeknek (*többek között a köztársasági forma megőrzése*) felelnek meg, és ezért elfogadhatóak, hogy alkalmazhatatlannak nyilvánítsa (alkotmányellenesnek nyilvánítsa) az Art. Az Alkotmány 239. cikke, amely az elnöki újraválasztás tilalmát rögzíti; ez a tilalom, ne feledjük, szintén az alkotmány kívánalmainak megfelelő intangibilitási záradék hatálya alá tartozna, és mintha ez nem lenne elég. És mindezt egy gyenge, megalapozatlan, vagy ha nem, belső dinamikájában egyenesen paradox érveléssel teszik, amelyben a nemzeti jogból a *jus cogens* állítólagos rendelkezéseire hivatkoznak, hogy végül egyes büntetőjogi rendelkezések (lehetséges, sőt kívánatos) alkotmányellenességéből a Magna Charta egyes, azokra nem is kiterjedő rendelkezéseinek alkotmányellenességét vonják le. Ahogyan azt a korai elemzésükben

mondják

Zúñiga Urbina és Cárcamo Tapia szerint "döntésével a hondurasi legfelsőbb bíróság átlépett minden határt: ha egy alkotmányos hatalom figyelmen kívül hagyja az ilyen státuszát, és megreformálja azt a normát, amely közhatalomként legitimálja, akkor végérvényesen alkotmányos hatalommá válik, és ezáltal a népszuverenitás bitorlójává" (2015: 228).

V. BOLÍVIA 2017: AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG A NÉP AKARATA ELLENÉBEN

Bolívia esete azért különösen súlyos, mert az Alkotmánybíróság döntése, amely lehetővé tette a köztársasági elnök újraválasztását, egy sikertelen *ad hoc* alkotmányos reformfolyamatot követően született, amelynek célja az elnöki újraválasztás tilalmának megszüntetése volt, és amelyet, mint látni fogjuk, a népszavazáson elmaradt elutasító szavazat vetett véget.

Evo Morales elnök 2005-ös hatalomra kerülése és az Alkotmányozó Gyűlés 2006-os összehívása után az ország történelmében páratlan átalakulási folyamaton ment keresztül, amely gazdag volt autoriter, oligarchikus és külföldi függőségekben. A konzervatív ellenzék által folyamatosan bojkottált alkotmányozó gyűlés instabilitása azt jelentette, hogy a 2009-es végleges szöveg néhány lényeges szempontból az ellentétes politikai erők közötti kompromisszum eredménye volt (Viciano Pastor és Storini, 2016). E feszültségek és kompromisszumok egyik eredménye valójában az a megállapodás volt, hogy az elnököt nem lehetett többször újraválasztani. A nép által 2009. január 25-én elfogadott új bolíviai alkotmány 168. cikkében rögzítette, hogy a **többnemzetiségű állam** elnökének és alelnökének hivatali ideje öt év, és hogy csak egyszer, folyamatosan újraválaszthatók. Hasonlóképpen, a bolíviai alkotmány első átmeneti rendelkezése a II. bekezdésben megállapítja: "Az új hivatali idők kiszámításánál az ezen alkotmány hatálybalépése előtti hivatali időt kell figyelembe venni". Az első átmeneti rendelkezés egyértelmű megfogalmazása ellenére azonban a Többségi Alkotmánybíróság (a továbbiakban: TCP) a 0003/2013. számú többségi alkotmánybírósági nyilatkozatában megállapította a 381. számú normatív alkalmazási törvény alkotmányosságát, azzal az indokkal, hogy a törvény nem hatályos. 381. sz. szabályozási kérelem, amellyel a **többnemzetiségű közgyűlés *sui generis*** értelmezte az alkotmány szövegét, hogy az elnök és az alelnök első hivatali ideje az újraválasztás szempontjából az alkotmányt követő első választásokból eredő hivatali idő, az új alkotmány hatálybalépése előtti 2006-2009-es hivatali időt nem számíthatónak tekintve. Következésképpen,

az elnök és az alelnök újra indulhat a 2014-es választásokon.

Nos, mivel Morales elnök második, alkotmány utáni mandátumának vége közeledett, és mivel már nem volt olyan értelmezés, amely lehetővé tette volna számára az újbóli indulást, a jelenlegi bolíviai kormánnyal szimpatizáló különböző társadalmi szervezeteket tömörítő Nemzeti Koordinációs Bizottság a Változásért javaslatot tett az alkotmány reformjára, hogy Morales elnök újra indulhasson.

A reformjavaslat a ~~ülhög~~ törvényhozó gyűlésben, amelyet a képviselőházban és a szenátusban is kétharmados többséggel a kormányzó Movimiento al Socialismo (MAS) uralt, jól szerepelt. Amikor azonban az alkotmányreformot 2016. február 21-én népszavazásra bocsátották, ahogyan azt a bolíviai alkotmány 411. cikke előírja, a módosítást a népszavazás szűk eredménnyel elutasította³.

Miután az alkotmányreform útja lezárult, hogy Evo Moralest újraválasszák a többnemzetiségű állam elnöki tisztségébe, a többnemzetiségű törvényhozó gyűlés képviselőinek egy csoportja, amely a kormánytöbbséghez tartozik, absztrakt alkotmányellenességi keresetet nyújtott be a többnemzetiségű alkotmánybírósághoz, kérve a 156., 168. és 285. cikkelyek alkalmazhatatlanságát. A bolíviai alkotmány 156., 168., 285.II. és 288. cikkét, amelyek a nemzeti végrehajtó, megyei és önkormányzati törvényhozó és végrehajtó hatóságok újraválasztását egy folyamatos ciklusra korlátozzák, azzal az indokkal, hogy ellentmondanak ugyanezen alkotmány 26. és 28. cikkének, amelyek lehetőséget biztosítanak minden bolíviai polgár számára, hogy jelöltként indulhasson és indulhasson a tiszta és tisztességes választásokon. Úgy vélték továbbá, hogy ezek ellentétesek az emberi jogokról szóló Amerika-közi egyezmény 1.1., 23., 24. és 29. cikkével, tekintettel arra, hogy a bolíviai alkotmány 1.1.

A 256.1. szakasz kimondja, hogy az Alkotmányban foglaltaknál kedvezőbb jogokat deklaráló nemzetközi emberi jogi szerződéseket és egyezményeket az Alkotmánnyal szemben előnyben kell alkalmazni (Noguera Fernández, 2010: 121-142). A felperesek azzal is érveltek, hogy az Alkotmány 13. cikkének IV. és 256. cikke kimondja, hogy az Alkotmányban rögzített jogokat és kötelezéseket a Bolívia által ratifikált nemzetközi emberi jogi szerződésekkel összhangban kell értelmezni, amennyiben azok kedvezőbb normákat írnak elő; és hogy az Alkotmány 410. cikkének II. cikke kimondja, hogy a szerződéseket a Bolívia által ratifikált nemzetközi emberi jogi szerződésekkel összhangban kell értelmezni.

³ A többnemzetiségű választási testület szerint az eredmények a következőképpen alakultak: a reformot és az újraválasztás lehetőségét a szavazók 48,7%-a támogatta, 51,3%-a ellenezte.

és a nemzetközi emberi jogi egyezmények az alkotmányos tömb részét képezik.

Az absztrakt jellegű alkotmányellenességi kereset megoldása érdekében a TCP 2017. november 28-i 0084/2017. számú alkotmánybíróági határozatot adott ki, amelyben helybenhagyta a 156. és 168. cikkek alkalmazhatatlanságát kimondó keresetet, II. és 288. cikkei alapján újraválasztható.

Meg kell jegyezni, hogy a felperesek egyrészt a választási rendszerről szóló törvény rendelkezései alkotmányellenességének megállapítását, másrészt a fent említett alkotmányos cikkek alkalmazásának mellőzését kérték, mivel az alkotmányos rendelkezések alkalmazásának mellőzését más alkotmányos és hagyományos rendelkezésekkel való ütközés miatt bonyolultabb lett volna közvetlenül felvetni, tekintettel arra, hogy a választási rendszerről szóló törvény 1. cikke (1) bekezdésének a) pontjai nem alkalmazhatók. Az Alkotmány 72. cikke kimondja, hogy alkotmányellenességi keresetet lehet indítani minden olyan törvényben, rendeletben vagy bármilyen nem bírósági jellegű határozatban foglalt jogi norma ellen, amely ellentétes az Alkotmánnyal, a 73. cikk pedig jelzi, hogy az absztrakt jellegű alkotmányellenességi keresetek törvények, autonóm statútumok, szervezeti alapokmányok, rendeletek, rendeletek és mindenfajta nem bírósági jellegű határozat ellen irányulnak.

Nyilvánvaló, hogy az Alkotmány nem irányozza elő az olyan fellépések lehetőségét, amelyek a absztrakt természetű alkotmányellenesség az alkotmányos normákkal szemben (Rivera Santivañez, 2018: 44 és 45), ennek ellenére a TCP az ítélet jogi indokolásának III.4. pontjában magának tulajdonítja az alkotmányos normák alkotmányossági ellenőrzésének hatáskörét, mivel a Bíróság szerint az állam politikai alkotmányának 196. cikke az alkotmányossági ellenőrzés funkcióját a Bíróságnak tulajdonítja,

Ez a feladat nemcsak az alkotmányon kívüli rend szabályainak és az Alkotmánnyal való összeegyeztethetőségének ellenőrzését foglalja magában, hanem az alkotmányt alkotó szabályok összhangját és koherenciáját is biztosítani kell, hogy a fent említett alkotmányos rendelkezésből kiindulva feltételezhető legyen egy "kiterjesztett hatalom" létezése, hogy ez a Bíróság elvégezhesse maguknak az alkotmányos normáknak az alkotmányossági ellenőrzését, biztosítva, hogy azok teljes keretén belül ne legyenek olyan normák, amelyek nem állnak összhangban az alkotmányos rendben rögzített legfőbb értékekkel, alapelvekkel, jogokkal és garanciákkal, garantálva a harmóniát és a koherenciát azok feltételeiben.

Tekintettel arra, hogy az ítélet meglehetősen kaotikus a *ratio decidendi* felépítését tekintve, és hajlamos egyik pontból a másikba ugrani anélkül, hogy nagy logikát mutatna, megpróbáljuk rendbe tenni a Bíróság érvelését.

A TCP alapvetően két érvelés köré építi fel döntését: egyrészt az alkotmányellenes alkotmányos normák lehetőségére, másrészt a nemzetközi emberi jogi szerződések legkedvezőbb normáinak az alkotmányos előírásokkal szembeni előnyben részesítésére a konvencionális ellenőrzés alkalmazása során.

Az első diszkurzív tengelyt illetően a Bíróság Bachof és Yolanda Gómez idézeteire, valamint a német Alkotmánybíróság joggyakorlatára alapozva védi az alkotmányellenes alkotmányos normák létezésének lehetőségét (lásd a 6. pontot). Álláspontját azzal indokolja, hogy különbséget tesz a normák-elvek és a normák-szabályok között, és az előbbieknél előnyt tulajdonít magában az Alkotmányban. Ezen túlmenően a TCP tévesen mutatja be a német joggyakorlatot, a "német alkotmánybíróság" egy 1949-es határozatára hivatkozva (a német alkotmánybíróságot 1951 szeptemberében hozták létre), amely amellett, hogy létezik, a bajor alkotmány és a bonni alaptörvény közötti ellentmondás esetét, azaz egy szövetségi állam ~~alkotm~~ és a szövetségi alkotmány közötti ellentmondást oldaná fel.

A másik érv, amelyet a TCP a döntésében támogat, nevezetesen az emberi jogokra vonatkozó legkedvezőbb nemzetközi szerződéseknek az alkotmányos rendelkezések tekintetében történő preferenciális alkalmazása, különös módon az egyetlen, amely végül meghatározni látszik a Bíróság döntését, amely végső indoklásában megfelelnek a mandátumok korlátozását előíró alkotmányos rendelkezések állítólagos alkotmányellenességéről. És itt megint csak az exegézis gyakorlata nyíltan kritizálható, és nem megalapozott. Bár, mint már rámutattunk, a bolíviai alkotmány tartalmazza ezt a rendelkezést az emberi jogok javára, amelyeket így a nemzetközi jognak a nemzeti jogrendszerbe való közvetlen és *ex constitutione* integrálása a leghaladóbb megfogalmazásban véd, helyi szinten nincs helye az Amerika-közi egyezmény olyan pretoriánus értelmezésének, amely a nemzeti Magna Carta megkerülésére szolgálna anélkül, hogy akár csak minimálisan is támaszkodna az Amerika-közi Bíróság lehetséges joggyakorlatára. Az Egyezmény sem mondja ki, hogy létezik "emberi" jog az újrávalasztáshoz, ahogyan azt a TCP állítja, és a San José-i Bíróság semmilyen ítélete sem állapítja meg ezt. Amint azt a 6.1. szakaszban látni fogjuk, amit a TCP tesz, néhány közép-amerikai kollégáját követve, az a konvencionális ellenőrzés kiforgatott és nagyon veszélyes értelmezése, amelynek egyetlen célja nyilvánvalóan az, hogy a törvényesség látszatával megkerülje azt az alapvető normát, amely a Törvényszék és a rábízott funkciók létét adja.

Végezetül érdemes kiemelni az egész ítéletet átható ~~értel~~ érvelés következetlenségét, vagyis az alkotmányos normák közötti antinómia szándékos meglétét. Ráadásul a TCP alapozza a

Ebben az ügyben a Bíróság valóban megpróbált feloldani egy lehetséges és valódi antinómiát (III.4. szakasz, a bolíviai alkotmány 172.15. és 214. cikkei közötti antinómia), hogy megpróbálja az alkotmány alkalmazásának mechanizmusának ezt a helyes alkalmazását egy értelmezési csalásra átvinni. Ebben az esetben nem egymásnak ellentmondó normákról lenne szó, hanem egy általános hatályú és egy speciális jellegű normáról, azaz egy azonos jogi értékű általános hatályú szabály alkotmányos rangú kivételéről. Amint azt a következő részben látni fogjuk, hangsúlyozni szeretnénk, hogy pusztán az az érvelés lehetősége, hogy a mai demokratikus alkotmányok keretében vannak olyan Magna Carta-szabályok, amelyek alkotmányellenesek, egész egyszerűen elfogadhatatlan.

VI. ALKOTMÁNYELLENES ALKOTMÁNYOS SZABÁLYOK?

Az elemzett ítéletek újszerűsége ellenére volt idő, amikor a jogdogmatikától nem volt idegen annak a vitája, hogy létezhetnek alkotmányellenes alkotmányos normák. 1951-ben a német Otto Bachof professzor a Heidelbergi Egyetemen tartott egy nyitóelőadást, amely könyv formájában való megjelenése után végül a téma referenciaművévé vált (Bachof, 2010). És bár Nicaragua, Costa Rica és Honduras alkotmánybíróságai nem hivatkoznak rá, és a bolíviai alkotmánybíróság is idézi (FJ III.4.), a tübingeni jogtudós érvelése az, ami így vagy úgy, de a vonatkozó jogtudományi kidolgozások alapjául szolgál, amelyek Bachof alkotmányfelfogásának köszönhetőek, és amelyek Spanyolországban annak idején meghatározóak voltak egyes szerzők, például a bolíviai alkotmánybíróság által is idézett Yolanda Gómez számára (Gómez Sánchez és Mellado Prado, 1986: 175-194). Bachof számára az Alkotmány, ahogyan azt értekezésében világossá teszi, a

Egy komplex "egész", amely nem redukálódna az írott alapszabályra, hanem nyitott lenne magának az alkotmányos demokráciának a dinamikája materiális kiterjesztéseire, amely Bachof számára az alkotmányon túl, a formális értelemben vett alkotmányon túl is megtalálná az alapjait. A méltóságról, az emberi jogokról vagy a demokráciában és a (német) állam föderális egységében rejlő értékekről alkotott felfogások az írott alkotmányos rend fölött állnának, amennyiben a iusnaturalista felfogás szerint ezek önmagukban is az alkotmányozó hatalom gyakorlását megelőző elemek. Bachof ebben az értelemben "metapozitív alkotmányjogról" beszél, hogy azokra az értékekre, elvekre és jogokra utaljon, amelyek megelőzik az alkotmányozóvá emelt nép demokratikus akaratát, és ezért megelőzik magát a formális alkotmány létrejöttét.

A pontosság hiányának problémáját és a túlzott skolasztikus iusnaturalizmus problémáját, amelyet egy ilyen megerősítés sugároz, Bachof az ilyen imperatívuszok pozitívizált *elismerésének* megfontolásával enyhíti. Amikor az Alkotmány *elismer* egy bizonyos értékrendet, akkor nem *ex nihilo* alkotja meg ezt a rendszert, hanem csupán pozitívizált elismerésre, azaz az alkotmány előtti létezés írott normává való átültetésére szorítkozik (Bachof, 2010: 65). A számos Magna Chartában, köztük a latin-amerikaiakban szereplő nyitó záradékok, amelyekben kifejezetten utalnak az emberi jogok elismerésére vagy olyan tág fogalmakra, mint az igazságosság vagy a szabadság, pozitívizáló ajtók lennének, mivel elismerik az alkotmánynál magasabb rendű értékek létezését, mivel azok az alkotmány előtt állnak, és mégis áldást hoznak a döntése által. Ily módon még korlátokat is szabna az alkotmányozó hatalom cselekvésének, hiszen az soha nem sérthetné meg azokat a szupra- vagy metapozitív elveket, amelyek megelőzik, és "amelyek tiszteletben tartása az írott alkotmányban foglaltak érvényességének feltétele" (*ibid.*: 16-17 és 54; Stern, 1987: 320-322). Ugyanakkor Bachof úgy tűnik, hogy bizonyos schmittiánus elképzelésekhez alkalmazkodik, amikor megerősíti azt a feltételezést, hogy még magán az alkotmányon belül is különböző hierarchiák léteznek az *alapvető döntés* intenzitása miatt. A vitatott jogtudós tézisének követve így különbséget lehetne tenni az alkotmány *strictu sensu*, amelyben az alkotmányozó hatalom döntése a legmagasabb szinten szerepelne, és az alkotmányjog, mint annak alárendelt kiterjesztése között (Schmitt, 2011). Természetesen Bachof ezt a felfogást nem a totalitárius szeszélyességre vagy az egységet garantáló államfő szükségességére alkalmazza, hanem a demokratikus rend jogaira és alapvető értékeire hivatkozó, a többenél magasabb rendűként meghatározott konkrét alkotmányos rendelkezések meghatározására.

Nem szabad elfelejteni, és nem triviális felidézni, hogy a kontextus, amelyben elmélete kifejlődik, a háború utáni Németországi, amelyet még mindig a totalitarizmustól és annak lehetséges visszatérésétől való félelem öntött el, és következésképpen a "harcos demokrácia" olyan víziója hatotta át, amely idegen volt a körülötte lévő alkotmányos rendszerektől. Ráadásul az elmélet kidolgozása során Németországban is heves vita folyt arról, hogy a bonni alaptörvényt nem az emberi jogok vagy a demokratikus értékek meghatározatlan kategóriáinak, hanem magának a katonai megszállási jogoknak rendelik alá, amelyet a szövetséges hatalmak még mindig alkalmaztak (Bachof, 2010: 31-32). Mindezek mellett az az igény, hogy a nemrég beiktatott alkotmányos demokrácia erős önvédelmi eszközökkel rendelkezzen, a közelmúlt történelmének borús emlékével együtt, ösztönözte a jogok kivetítésének tág értelmezését, és természetesen az Alaptörvény által magára az alkotmányos reform hatalmára rótt megfoghatatlansági klauzulák pozitív fogadtatását. A személy méltósága

és Németország demokratikus és föderális formája olyan kőbevésett rendelkezések voltak és vannak, amelyek ellenállnak a reformok hatásának, és amelyeknek Bachof egy bizonyos, szintén kissé schmittianus logikát alkalmazva, úgy tűnik, magasabb hierarchikus pozíciót ad. Az eredeti alkotmányozó tehát úgy döntött volna, hogy az alkotmány bizonyos aspektusait teljes megváltoztathatatlansággal ruházza fel (hacsak nem ő maga volt ismét a főszereplő), amelyek saját megváltoztathatatlanságuknál fogva az alkotmány többi rendelkezése fölött állnak, és ezzel utat nyitna az utóbbiak ellentmondás miatti érvénytelenné nyilvánításának.

Egyetértünk Bachof-fal, mint ahogy nem is lehetne másként, abban, hogy ha egyszer feltételezzük a köves vagy megfoghatatlan klauzulák létezését, ha azok közvetlen demokratikus legitimációval rendelkeznek, akkor immunisak lennének az alkotmányos hatalom által gyakorolt alkotmányos reformmal szemben (*ibid.*: 73-76). A német jogász azonban úgy tűnik, hogy ezt a megfontolást analógia útján kiterjeszti az alkotmányon belüli belső hierarchiák lehetséges létezésére, annak reformján túl, azaz magán az alkotmányozó által létrehozott eredeti szövegen belül. Számunkra ez nem csak minőségi és rosszul érvelő ugrásnak tűnik, hanem mindenekelőtt hibásnak, amennyiben hajlamos összekeverni az eredeti alkotmányozó hatalmat a reform származtatott hatalmával; ezt a nem ritka doktrinális zavart már De Vega professzor (2011) is elítélte, még hozzá egyszerű módon.

A fő probléma abban rejlik, hogy Bachof újra megerősíti eredeti megfogalmazásait annak relevanciájáról, hogy lehetnek olyan alkotmányellenes alkotmányos normák, amelyek az Alaptörvény belső hierarchiáinak megfelelnek, akár az alkotmányozó hatalom kifejezett döntésével a kőklauzulák megalkotásával, akár magának az Alkotmánynak a metapozitív alkotmányjog felé való megnyitásával és annak jogi elismerésével. Ennek megsértése érvénytelenítené a jogsértést okozó alkotmányos rendelkezéseket (2010: 83 ff.), még akkor is, ha - és itt Bachof újabb minőségi ugrást tesz - még csak nem is létezik olyan rendelkezés, amely ezt a metapozitív jogot elismeri vagy pozitívizálja. Ily módon a természetjogi koncepció szokatlanul erőteljesen jelenik meg, hogy - olyan szerzőket követve, mint például Von Hippel - azt állítsa, hogy vannak "az alkotmányozó alapjául szolgáló konstitutív elvek", amelyek, bár nem ismerik el benne, de szükségszerűségükkel létjogosultságot adnak neki (*ibid.*: 88-90). Bachof nem tisztázza, hogyan és milyen kritériumok alapján határozhatók meg ezek az elvek, amelyek maguk is az alkotmány alkotmányosságának paraméterei, de ezt a funkciót az alkotmánybíráskodásnak meri tulajdonítani (*ibid.*: 93-112). Az alkotmánybírók mérlegelési mozgásterének kiterjesztése, amelyek most felhatalmazást kaptak az alkotmány azon részeinek érvénytelenné nyilvánítására, amelyeket elméletileg védeniük kellene, enyhén szólva is

jelentős lenne, és minden bizonnyal ellentétes lenne a kelsen-i szellemiséggel, amely életre keltette őket.

Nem meglepő azonban, hogy a neokonstitucionalizmus és a garanciaelvűség alkotmányos kontextusában Latin-Amerikában, ahol az alkotmánybíróságok az alkotmányos rend és annak hatályának meghatározásának valódi bástyáivá váltak, a Bachof által felvetetthez hasonló tézisek bizonyos mértékű támogatást élveznek, mivel legitimálják az alkotmánybíró funkcióinak kiterjesztését, és éppen ez az egyik kulcsa az ilyen elméleteknek (Zúñiga Urbina és Cárcamo Tapia, 2015). Az alkotmányos helyettesítés elmélete Kolumbiában, amelyet már több ítéletben is bevetettek (Kolumbiai Köztársaság Alkotmánybírósága, 2010, Rol C-141/10, 6.3.7. c., *többek között*), jól mutatja ezt a valóságot (Tovar Uricoechea, 2017), mert bár Bachofot néha nem idézik kifejezetten, az Alkotmánybíróság által használt érvek hasonlóak abban, hogy nemcsak a Magna Carta belső hierarchiájának létezését feltételezik, hanem saját hatáskörét is, hogy meghatározza és értelmezze azokat.

Lényegében ezt a tézist a nicaraguai, hondurasi, bolíviai és - kisebb mértékben - a Costa Rica-i bíróságok is elfogadják, amikor elfogadják, hogy lehetnek érvénytelen, alkalmazhatatlan vagy alkotmányellenes alkotmányos normák (bármilyen minősítéssel is rendelkezzenek), mert azok ellentétesek más, magasabb hierarchiába tartozó normákkal, függetlenül attól, hogy azokat maga az alkotmány kifejezetten pozitíválja-e vagy sem. Az alkotmányos antinómiák lehetőségének elfogadása az első lépés az alkotmányos antinómiák feloldásának végső elfogadásához a pozitívált jogok feltételezett kiterjesztése vagy új jogok egyszerű és egyszerű feltalálása javára. Ebben az értelemben furcsa, hogy a három alkotmány közül az egyetlen olyan alkotmányban, amely rendelkezik olyan kökemény záradékokkal, amelyek legalább a formanyomtatványok alkotmányosságának ellenőrzését indokolhatnák, mint a hondurasi alkotmány, a Bíróság figyelmen kívül hagyja ezeket, és egyenesen alkalmazhatatlannak nyilvánítja őket, mert más alkotmányos előírásokkal ellentétesek (!). Ha - Bachof posztulátumait feltételezve - létezhet a hondurasi alkotmánynak egy olyan része, amely a többinél magasabb rendű, akkor az éppen a kökemény záradékok lennének, amelyek hajlamosak ellenállni az alkotmányos reformoknak.

Ebben az értelemben feltűnő a Ferrajolira és téziseire való kifejezett hivatkozás néhány elemzett ítéletben, különösen a hondurasi ítéletben. A Bachof posztulátumaira és a belső hierarchiák egyedüli érvére támaszkodó érvelés fenntartására tett kísérlet dialektikusan nehézkes, amikor, mint láthatjuk, vannak kökemény záradékok, vagy az elemzés tárgya, az újraválasztás nem szerves része egyetlen demokratikus rendszernek sem. Emiatt a négy ítélet hajlamos arra, hogy az alkotmány szerves részének szabályaival szemben nagyobb normatív hierarchiát adjon az alapjogoknak, és az előbbieket elsőbbséget élvezzenek az utóbbiak által megállapított strukturális korlátozásokkal szemben. Ez pedig az alapjogok anyagi vagy

informális megkövesedése és bizonyos kiterjedt értelmezése révén történik, a jogok elérhetetlen magja vagy "rezervátuma" révén. Ha

az alkotmányozó - akár hondurasi, akár bolíviai - nem állapította meg az alapvető jogokra vonatkozó rendelkezéseket immateriálisnak, az Alkotmánybíróság annak tekinti azokat, amennyiben azok számára a jogok azon csoportjához tartoznak, amelyekről nem dönthetnek az alkotmányozó hatalmak, mivel maga a jogok csoportja a demokrácia holisztikus felfogásának velejárója. A bíróságok így a Ba- chof és a Ferrajoli-féle garantizmus tézisei közötti keveredésben találnak egy lehetséges érvet, hogy a neokonstitucionalizmus által védett funkcióik felhatalmazása alapján az elnöki újraválasztás alkotmányos tilalmait alkalmazhatatlannak nyilvánítsák.

A belső ellentmondások mellett úgy véljük, hogy egy ilyen érvelő megközelítés két fő okból nem megfelelő. Először is, az elérhetetlen mag, amelyről Ferrajoli vagy Valdés beszél, azokra az előfeltételekre épül, amelyek nélkül a demokrácia értékelési szempontból nem létezhet, és ezek közé nem tartozik bele az elnök határozatlan időre történő újraválasztása. Az alapvető jogok, mint például a politikai részvételhez való jog vagy az egyenlőséghez való jog, nem abszolútak, és ezt maguk a fent említett szerzők is elismerik és támogatják, mivel indokolt esetben és mindig egy jogos érdek érvényesítésével az alkotmányban is meghatározhatók. Amikor például megkövetelik, hogy az Alkotmánybíróságban elismert presztízsű, tizenöt évnél hosszabb tapasztalattal rendelkező jogászok lehessenek bírák, vagy amikor a politikai részvételt a tizenhét év alattiakra korlátozzák, akkor nem az egyenlőséghez való alapvető jog ellen intéznek frontális támadást. Az állami hatáskörök elhatárolása és gyakorlásuk korlátozása megfelelhet az Alkotmány által az általa védett értékek és elvek védelméhez fűződő jogos érdekeknek. És kétségtelenül, ahogyan azt az első hondurasi ítéletek is elismerték, az újraválasztás tilalma a köztársasági államforma és a demokratikus elv védelmének szükségességén alapulhat, tekintettel a zsarnokságok, önkényuralmi kormányok és caudillók történelmére, amelyet Latin-Amerika elszenvedett és elszenved továbbra is. Az ellentét itt hamis, mivel az Alkotmány szerves részében mindig lesznek olyan konkrét rendelkezések, amelyek létezésük szükségessége és az államhatalom szerveződésének jellege miatt elméleti szinten "ütköznek" az olyan absztrakt és abszolút jogfogalmakkal, mint az egyenlőség vagy a részvétel. Elméleti szinten mondjuk, mert a konkrét szinten a specialitás elve egyértelműen működik, eredetében ugyanolyan legitimitással, mert az alkotmányozói döntésen alapul. Mi több, a jogállamiság garantálásának érveit magunkévá téve, az újraválasztás alkotmányos tilalma a maga különböző formáiban egy újabb módja lehet annak, hogy ne csak a köztársaság és a jogállamiság fennmaradását *garantáljuk* minden személyeskedésen kívül, hanem magát a politikai részvételhez való jogot is, a legmagasabb tisztségekben való kötelező váltakozás bevezetésével.

az állam előjárósága. Röviden, a garancializmus célja nem más, mint megtalálni az optimális jogi eszközöket és eszközöket az alapvető jogok védelmére és helyes teljesítésére, hangsúlyt fektetve mind e jogok joghatósági és normatív garanciáira, mind pedig az e jogokra kiterjedő hatáskörök meghatározására; ezzel tulajdonképpen a politikai liberalizmus és a hatalom alkotmányos ellenőrzésének hosszú hagyományát követve.

Másodsor, úgy véljük, hogy a Cortes értelmezése az alkotmányozó akarat jogi fordításáról téves. Ha ez utóbbi, amely politikai és nem jogi természeténél fogva korlátlan, maga az alkotmányos rend megalapozója és az általa alkotott államhatalom elsődleges legitimálója, nem döntött kifejezetten bizonyos alkotmányos értékek vagy rendelkezések hierarchikus felsőbbrendűségéről vagy alsóbbrendűségéről, akkor ez nem vezethető le gyenge hermeneutikai gyakorlatokból, amelyek az alkotmányos igazságszolgáltatás funkcióját gyanútlan határokig kiterjesztik. Egy ilyen kiterjesztést csak egy antipozitívista logika alapján lehetne igazolni, igaz, ellentmondásos alapon, az egyértelműen *iusnaturalis* posztulátumok feltételezésével, vagyis egy olyan jog elismerésével, amely a pozitív alkotmánynál magasabb rendű, annak erkölcsi következményeinek lehetősége miatt. Ez azonban, amint arra Kelsen (1974) hamarosan figyelmeztetett, annyira eltorzítaná az alkotmányos igazságszolgáltatás természetét, hogy az megszűnne jelzővel illetni, és végül egyfajta spártai ephorátussá válna, amely a sasok védőszárnyaiban és röptében látja a demokrácia lényegét. Ha az alkotmánybíróságok nem hivatkoznának az őket támogató és létjogosultságukat biztosító normatív szövegre, és ha döntéseiket erkölcsi elképzelésekhez kötnék, az alkotmányos igazságszolgáltatás nemcsak oximoronná válna, hanem egy elitista és mélységesen antidemokratikus, nagy horderejű és rendkívüli súlyú mechanizmussá is.

1. AZ ÚJRÁVÁLASZTÁSHOZ VALÓ ÁLLÍTÓLAGOS "EMBERI JOG" VAGY A KONVENCIONÁLIS ELLENŐRZÉssel VALÓ VISSZAÉLÉS

Az általunk vizsgált ítéletek legaggasztóbb aspektusa azonban talán nem az érvelésük fő félreértéseiben rejlik, hanem a végeredményükben, nevezetesen abban, hogy az újraválasztást az egyenlőséghez és a politikai részvételhez való alapvető jogok elválaszthatatlan részének tekintik, ha nem is közvetlenül, önmagában emberi jogként.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára vagy a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányára való folyamatos hivatkozások figyelmen kívül hagyják azt a tényt, hogy egyik dokumentum sem tesz kifejezett utalást az újraválasztáshoz való jogra, és hogy éppen ellenkezőleg, tartalmaznak rendelkezéseket az újraválasztáshoz való jog biztosítására.

az aláíró államok intézményi felépítése. Hasonlóképpen, tekintettel arra a latin-amerikai kontextusra, amelyben a négy ítélet született, és arra, hogy alkotmányos rendszereik az emberi jogokról szóló Amerika-közi egyezmény keretein belül összefonódnak, az utóbbira való hivatkozások többszörösek és folyamatosak. A bíróságok így igyekeznek összekapcsolni alkotmányértelmezésük durva szántását az Egyezmény nyitottságával, kétértelműségével és határozatlanságával, annak érdekében, hogy annak közvetlen hatékonysága felülről szálljon alá, és megerősítse az előző részben kritizált álláspontokat. És mégis, az Egyezményre (23. cikk) és az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróságra való állandó hivatkozás ellenére nem látjuk az utóbbi egyetlen olyan értelmezését, egyetlen olyan döntést sem, amely a politikai részvételhez való jog vagy az egyenlőséghez való jog, mint a *sine die* újráválasztás bástyáinak fenntartása mellett szólna. Ismételjük, nincs ítélet.

A bolíviai *diktum a* legbővebben utal a konvencionális ellenőrzésre, olyannyira, hogy a végső értelmezés valódi mechanizmusává teszi azt. Amint azt már említettük, a 2009-es alkotmány 256. cikkének I. szakaszába egy nyitó záradékot építettek be, amellyel lemond saját *legfőbb* normatív hierarchiájáról a nemzetközi emberi jogi szerződések és egyezmények javára, lehetővé téve azok előnyben részesítését, amennyiben azok kedvezőbb jogokat állapítanak meg, mint maga az alkotmányban foglaltak. Ez egy egyedülálló eset, amely eltér Honduras vagy Nicaragua esetétől, ahol az alkotmányozó kifejezetten úgy döntött, hogy pozitíválja a Bachof által metapozitívnek nevezett jogot, amely a mai alkotmányos demokráciák kontextusában csak a nemzetközi bíróságok által az emberi jogi szerződésekről adott értelmezés lehet, azaz a pozitív jog *strictu sensu*. Ha egy ilyen értelmezés kedvezőbb, mint maguknak az Alkotmányban foglalt jogoknak a hatálya, akkor az utóbbiak átengedik elsőbbségüket az előbbieknek. Ezért a többnemzetiségű alkotmánybíróság kész a konvencionális ellenőrzéshez folyamodni, vagyis ahhoz a kötelezettséghez, hogy minden bíró és a megállapított hatalom közvetlenül alkalmazza az Egyezményt, és ne alkalmazza az azzal ellentétes nemzeti jogot, amelyet Bolíviában olyan ítéletekben ismertek el, mint a május 10-i 0110/2010-R határozat. A Bíróság emlékeztet továbbá arra, hogy még az Alkotmány sem állhat ellen a konvencionális ellenőrzésnek (III.1 preambulumbekzdés), és hivatkozások nélkül hivatkozik a *többek között a Gelman kontra Uruguay* ügyben (2011. február 24-i ítélet) megállapított doktrínára.

Van-e az Amerika-közi Bíróságnak olyan kiterjesztő értelmezése a politikai részvételhez való jogról, amely felülírja az újráválasztás alkotmányos tilalmát? A válasznak, ahogy azt már előre jeleztük, kategorikusan nemlegesnek kell lennie. A széles körben idézett *Castañeda Gutman kontra Mexikó ügyben* 2008. augusztus 6-án hozott ítéletében az Amerikai Bíróság kimondta, hogy

hogy az Egyezmény 23. cikkével ellentétes módon lehetetlen legitim indokolás nélkül megkülönböztetni a jelölteket a választási eljárásban, akiknek minden esetben egyenlő feltételek mellett kell részt venniük, és ezt a joggyakorlatot olyan ügyekben is megismételték, mint a 2011. szeptember 1-jén hozott *López Mendoza kontra Venezuela* vagy a 2014. november 20-án hozott *Argüelles et al. kontra Argentína ügy*, amelyeket szintén *részletesen* idéznek. A Bíróság azonban egyik esetben sem állapítja meg, hogy az újráválasztás alkotmányos tilalma sérti a politikai részvételhez vagy az egyenlőséghez való jogot, mivel magától értetődő, hogy ezeknek az adott alkotmányok által meghatározott szerves korlátok között kell működniük, amelyeknek nyilvánvalóan indokoltnak és legitimnek kell lenniük. Maga a Bíróság a *Castañeda Gutman kontra Mexikó ügyben* egyértelművé teszi, hogy nem a Bíróság vagy az Egyezmény feladata "egy konkrét választási módozat vagy egy konkrét választási rendszer" meghatározása, ami egyértelmű utalás az államok szerves rendelkezési jogkörére, amely nélkül maga a szuverenitás fogalma, amely végső soron legitimálja az Egyezményt mint nemzetközi szerződést, értelmét vesztené. A *Yatama kontra Nicaragua ügyben* a Bíróság a 206. pontban kifejezetten megerősíti az Egyezmény 23. cikkének (politikai részvételhez való jog) hatályát illetően: "A politikai jogok gyakorlására vonatkozó követelmények alkalmazása és előírása önmagában nem jelenti e politikai jogok indokolatlan korlátozását. Ezek nem abszolút érvényűek, és korlátozásoknak vethetők alá. Szabályozásuknak tiszteletben kell tartania a jogszerűség, a szükségesség és az arányosság elvét egy demokratikus társadalomban. A bolíviai bíróság ilyen kiterjesztő értelmezése - feltételezve, hogy az IACHR elutasítja a cikluskorlátozást, mivel az olyan jogokra, mint a politikai részvételhez való jog, hatással van - abszurditáshoz vezethet, hogy a választásokon való indulás korhatárát az egyezményvel ellentétesnek nyilvánítják.

Továbbá az Amerika-közi Bizottság a guatemalai diktátor, Ríos Montt híres ügyében (30/93. sz. jelentés, 10. sz. ügy), a 10. sz.804, 1993. október 12.), a (32)-(35) preambulumbekkezdésben emlékeztet arra, hogy az újráválasztásra vonatkozó alkotmányos korlátozások, beleértve az olyan általános érdekeket szolgáló kizáró okokat is, mint a köztársasági államforma megőrzése, tökéletesen összeegyeztethetők az Amerika-közi Egyezménnyel, és sem a Bíróság, sem a Bizottság nem léphet be ezekbe az alkotmányozó gyűlés által hozott politikai és demokratikus döntés megítélése érdekében.

Láthatjuk tehát, hogy a bolíviai alkotmánybíróság ügyetlenül használja a konvencionalitás ellenőrzését, és Nicaragua és Honduras bíróságai féltékeny hivatkoznak rá, hogy igazolják azt az értelmezést, amelyet ő (és ők) alkalmaznak, de amelyet maga az Amerika-közi Bíróság soha, de soha nem alkalmaz. A részvételi és egyenlőségi jogok értelmezési elsőbbsége az Alkotmány szerves részével szemben, felülírva a

Ez utóbbi, mint a politikai hatalom jogilag artikulált korlátozása virtuális voltát a bolíviai esetben tovább fokozza a legkedvezőbb jog felé nyitó záradék által kínált szolgaság, amelyet itt szubjektív és indokolatlan módon alkalmaznak.

VII. KÖVETKEZTETÉS

Amint azt az előző oldalakon alkalmunk volt világossá tenni, az elnöki rendszer kérdése, annak hibái és erényei továbbra is az egyik olyan vitatengely, amely körül az amerikai kontinens alkotmányos demokráciáinak fejlődése forog. A hatáskörök korlátozását azért találták ki és tervezték ki, hogy véget vessenek a caudillismo történelmi tendenciájának, amely a túlzottan elnöki rendszerekben hatalomra jutott vezetőkre jellemző, de végül eltorzították a rendszert, és a fennmaradás esélyeit tekintélyelvűséggé vagy zsarnoksággá csökkentették. Ehhez a korláthoz az elmúlt években hozzáadódott, hogy az új latin-amerikai alkotmányosság olyan mechanizmusokat épített be, mint a mandátumok visszahívása, amelyek ~~höz~~ enyhítik a fent leírt tendenciákat és azt a hiper-elnöki rendszert, amely felé a régió haladni látszott. Ennek ellenére a kontinuitás elkerülésének legfőbb és leghatékonyabb korlátja - annak drasztikusan fenntarthatatlan volta miatt - továbbra is az elnöki ciklusok korlátozása.

Úgy tűnik azonban, hogy Latin-Amerikában egy olyan ciklus kezdődött, amely ellentétes ezzel a rendelkezéssel. Az alkotmányos reformok vagy az új alkotmányok enyhítették a hivatali időkorlátokat, vagy közvetlenül megnyitották az *azonnali* újraválasztás lehetőségét. A népszavazások vagy a nagyfokú részvételt biztosító alkotmányozó folyamatok demokratikus legitimitásukkal alátámasztották ezt, de voltak olyan esetek, amikor ennek hiányát az alkotmánybíráskodás aránytalan alkalmazásával próbálták pótolni, amely a neokonstitucionalizmus, a garancia és a konvencionális kontrolljának elméleti koncepciói által felerősítve a joghatósági döntések terévé vált, ahol az alkotmány, a létezését állítólagosan érvényesítő norma elvesztette elsőbbségét. A bolíviai eset paradigmátikus: hogyan jutott el egy Alkotmánybíróság oda, hogy a Magna Carta által létrehozott konvencionális ellenőrzés és a hierarchia átengedése révén, indokolatlanul felhasználva a konvenciószerűséget, kifejezetten módosította az államhatalom konfigurációját és határait; ez annál is súlyosabb tény, mivel a bolíviai népet, szuverenitásával élve, már népszavazásra hívták, hogy döntsön az újraválasztásról, és egyértelműen kifejezte elutasító álláspontját.

Az alkotmánybíráskodásra bízott funkciók túlburjánzását a Costa Rica-i, a nicaraguai és a brazil bíróságok határozataiban is megfigyelték.

ragua és Honduras. Itt az érvek inkább arra a lehetőségre összpontosítottak, hogy az adott alkotmányokban valódi jogi antinómiák léteznek, amelyeket az alapjogok feltételezhetően széles körű értelmezésével kell feloldani. Figyelmén kívül hagyva egyrészt azt a tényt, hogy az Alkotmány ugyanazon alkotmányozó hatalom terméke, és hogy minden rendelkezése azonos hierarchiával rendelkezik, másrészt a specialitás elvét, amely szerint az általános elvek alóli kivételek létezését a jog akkor ismeri el, ha azokat ugyanaz a ~~norma~~forrás legitimálja és indokolja, a bíróságok enyhén szólva ellentmondásos érvekkel az újraválasztás alkotmányos tilalmait alkalmazhatatlannak nyilvánították. Az Alkotmány belső hierarchiáinak Bachof megközelítésein keresztül történő feltételezése egyrészt magának a Magna Chartának és az alkotmányozó hatalomnak az általános újragondolását vonja maga után, másrészt pedig egy valóságos bűvészmutatványt, amelynek során az alkotmánybírák nem az Alkotmány, hanem az azt felülmúló és alárendelő homályos iusnaturalis vagy metapozitív elvek legfőbb értelmezőjeként állítják be magukat. Az ilyen posztulátumokon, sőt az elemzett garanciális megközelítések téves értelmezésén alapuló feltételezett antinómiák feloldása még inkább vitathatóvá válik, ha - mint a hondurasi esetben - megfoghatatlan klauzulákról van szó, mert ha elismerjük az alkotmányban a hierarchiák létezését, akkor ezek felett elnökölni kellene.

Röviden, az itt elemzett ítéletek közös jellemzője az egyértelmű tendencia a

Az alkotmánybírók hajlamosak az alkotmánybírók hatásköri funkciójának túllépésére, amit David Landau "visszaélő alkotmányosság" nevezett (2013: 189-260); többször összekeverik a szuverenitást és az alkotmányozó hatalmat a népakarat választásokon való megnyilvánulásával; átvesszik az olyan szerzők, mint Bachof, már amúgy is vitatott iusnaturalista posztulátumait; félreértelmezik Ferrajoli garantizmusát és az elérhetetlen szám doktrinális konstrukcióját, elfogultan használják a konvencionalitás kontrollját, és a dialektikus felülkerekedés lehetetlen belső ellentmondásaiba keverednek. És mindannyian ugyanazzal a céllal és eredménnyel: az alkotmány akaratának megkerülése az alkotmányukban meghatározott legitim mandátumkorlátozások alkalmazása érdekében. A hiper-elnöki rendszer, valamint a demokrácia és az alkotmányosság válsága felé vezető út tehát nyitva áll.

Bibliográfia

- Bachof, O. (2010): Alkotmányellenes alkotmányos normák? Lima: Palestra Editores.
- Blanco Valdés, R. (2006). *El valor de la Constitución*. Madrid: Alianza Editorial.

- Carpio Marcos, E. (2000). Constitución y reelección presidencial: el caso peruano. *Mexican Bulletin of Comparative Law*, 98, 447-503.
- De Vega, P. (2011). *Az alkotmányreform és az alkotmányozó hatalom problémája*. Madrid: Tecnos.
- Ellis, J. (2002). *Alapító testvérek, forradalmi nemzedék*. New York: Penguin Books.
- Ferrajoli, L. (2011). *Vad erők*. Madrid: Trotta.
- García Belaunde, D. et al. (2017). El presidencialismo latinoamericano y sus claros-curos. Bolivia: Kipus.
- García de Enterría, E. (1994). *La Constitución como norma y el Tribunal Constitucional*. Madrid: Civitas.
- Gargarella, R. (2014). A latin-amerikai alkotmányosság és az alkotmány "gépháza". A P. Riberi és K. Lachmayer (szerk.). *Az alkotmányjog filozófiai vagy politikai alapjai?: konfliktusban álló perspektívák* (pp. 97-111). Madrid: Facultad.
- Gómez Lugo, Y. és Mellado Prado, P. (1986). En torno a la posible inconstitucionalidad del apartado primero del artículo 57 de la Constitución española de 1978. *Revista de Derecho Política*, 22, 175-195.
- González Marrero, S. (2012). A 2011-es nicaraguai választások. *Anuario de Estudios Centroamericanos*, 38, 137-176.
- Kelsen, H. (1974). *La garantía jurisdiccional de la Constitución*. Mexikó: Instituto de Investigaciones Jurídicas.
- Landau, D. (2013) Abusive constitutionalism. *University of California Davis Law Review*, 1 (47), 189-260.
- Lane Fox, R. (2007). *El mundo clásico: la epopeya de Grecia y Roma*. Barcelona: Editorial Crítica.
- Linz, J. (1990). Az elnökség veszélyei. *Journal of Democracy*, 1, 51-60.
- Linz, J. (1994). Elnöki vagy parlamenti demokrácia: Van-e különbség? (pp. 3-87). In J. Linz és E. Valenzuela. *Az elnöki demokrácia kudarca* (3-87. o.), The Johns Hopkins University Press.
- Martínez Sospedra, M. (2011). A király árnyéka: az 1812. évi végrehajtó hatalom és az első latin-amerikai alkotmányok. In A. Colomer Viadel (coord.). *Las Cortes de Cádiz, az 1812-es alkotmány és a nemzeti függetlenségek Amerikában* (141-173. o.). Valencia: Universitat Politècnica de Valencia.
- Martínez-Barahona, E. (2010). A legfelsőbb bíróságok mint a hatalommegosztás mechanizmusa: az elnöki újválasztás esete Costa Ricában és Nicaraguában. *Revista de Ciencia Política*, 3 (30), 723-750.
- McConnell, S. (2010). A Continuum visszatérése? *Current History*, 109 (724), 74-80.
- Noguera Fernández, A. (2010). A nemzeti emberi jogi szerződések alkotmányos hierarchiája és a szociális jogok bírálhatósága. Nexos e interrelaciones en las últimas constituciones latinoamericanas. *Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración*, 87, 121-139.

- Oria, J. L. (1995). *La reelección presidencial y la división de poderes*. Buenos Aires: Abeledo Perrot.
- Requejo Pagés, J. L. (2016). *Az alkotmányos álom*. Oviedo: KRK Ediciones.
- Rivera Portillo, W. R. (2017). Miért illegális az elnöki újraválasztás Hondurasban? A hatalom rabja. Tegucigalpa: IOM szerkesztőség.
- Rivera Santivañez, J. A. (2018). Az Alkotmány alkalmazhatatlansága a határozatlan idejű újraválasztás lehetővé tételére. In W. Herrera Añez (coord.), *Los claroscuros de la acción de inconstitucionalidad que busca la ruptura del sistema constitucional boliviano* (41-59. o.). Cochabamba: Quipus.
- Romero Pérez, J. R. (2015). Alkotmányjog és elnöki újraválasztás. Sen- tencia del Tribunal Constitucional n.º 2771 del 2003. *Revista de Ciencias Jurídicas*, 136, 124-160.
- Schmitt, C. (2011). *Teoría de la Constitución*. Madrid: Alianza.
- Stern, K. (1987). *Derecho del Estado de la República Federal Alemana*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales.
- Tovar Uricoechea, F. A. (2017). Alkotmányos helyettesítés és demokratikus tiltakozás: látszólagos feszültség. *Eunomia. Journal on Culture of Legality*, 12, 62-76.
- Tremínio Sánchez, I. (2013). Elnöki újraválasztási reformok Latin-Amerikában. *Estudios Sociológicos*, 31 (91), 59-85.
- Tremínio Sánchez, I. (2016). Hogyan lehet kitörölni a kőbe írt levelet? Norma pétrea y reelección presidencial en Honduras. *Anuario de Estudios Centroamericanos*. Universidad de Costa Rica, 42, 237-260.
- Viciano Pastor, R. és Martínez Dalmau, R. (2011). El nuevo constitucionalismo latinoamericano: fundamentos para una construcción doctrinal. *Revista General de Derecho Público Comparado*, 9, 1-24.
- Viciano Pastor, R. és Storini, C. (szerk.) (2016). *Innovación y continuismo en el modelo constitucional boliviano de 2009*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Zúñiga Urbina, F. és Cárcamo Tapia, F. (2015). Az alkotmányos normák alkotmányellenessége? A "visszaélésszerű alkotmányosság" esete. *Derecho Público Iberoamericano*, 7, 219-237.